

Gondolatok Paál Zoltán: Arvisura-igazszólás című művéről

(*Miről is van szó?*) Ma az egyik legismertebb, monumentális magyar őstörténeti fantazmagória az „*Arvisura-irodalom*”, mely a *különböző elméletek manapság dívó ötvözésének egyik előfutáraként is említhető*. A kiindulást a finnugor alapokról sarjadó, de más bolygóról érkezőkkel elegyített elképesztő teremtésmitosz, és egy sziget-őskontinens adja. Ezután követhetjük a világban való szétszóródás folyamatát, közben felbukkan a jégkorszak előtti Kárpát-medencei őshaza is. Utoljára pedig mindent betetőz a népek és kultúrák ötvözetének példátlan kavalkádja. A mű szerzője Paál Zoltán hajdani ózdi kohász, aki bizonyos események során szovjet partizán is volt, majd *Baraca* néven *rovósámánként* történetíró lett. Paál sajátos, új „hitrege”-teremtő mesemondóként álmodott meg egy, kiemelten a hunokat és finnugor népeket összekovácsoló szövevényes ábrándvilágot, ahol a teremtés mitikus kódében kapnak szerepet a földöntúli tényezők. A szerteágazó és fásasztó olvasatú alkotásban ugyan létezik néhány valós elem, ám a mű egészét tudományos szempontból megérteni és értékelni lehetetlen.

Az értelmezést és értékelést problémák tömkelege akadályozza. Már az gondot okoz, hogy jószerivel nem is tudjuk: *magát a (szerkesztett) két vaskos kötetet tekinthetjük-e Arvisura-irodalomnak, vagy ideértjük az interneten keringő változatokat és magyarázatokot is?* Másfelől a szerző a bizonyítékok nélkül, történeti és más források mellőzésével tényként közöl többnyire mitikus gyökerű (vagy annak láttatott) történeteket. Közben a múlt sok ezer éves mélységéből, meghökkenítő határozottsággal sorolja a hihetlennél hihetlenebb (magyar, magyarosan hangzó, vagy annak látszani akaró) neveket és az évszámok özönét. Mindezeket egymásba vetülő (Arvisuráknak nevezett) fejezetekben írta le. Ezek alapját állítólagos „eredeti,” időtlen idők óta létező rovásírásos feljegyzések és másolatok képezik, melyek létezése nem bizonyított. Az Arvisurák tehát *Paál művének tekinthetők* (így is említem). A megértést és az események követését a fejezetek gyakran széteső, részleteket többször ismétlő meseszöveve nehezíti, s az utólagos (a jelenleginél jobb) összerendezés sikere is erősen kétséges lenne. Az átfogó elemzés csak az Arvisurákhoz hasonló terjedelemben lehetséges, ám erre nem vállalkozom.

(*A mű létrejöttének indítékai*) Az Arvisurák létrejöttében mindenekelőtt közrejátszott a szerző a magyar őstörténet iránti érdeklődése. E tekintetben viszonylag széles körben igyekezett tájékozódni, de munkájából kiderül, hogy eltérő mérvű, néhol csak felületes jártasságot szerzett. A finnugor népek mellett olvasott a szkítákról, hunokról, avarokról és más népekről, de láthatóan elmélyedt a dilettáns elméletekben is. Feltehető, hogy a szerteágazó és ellentmondásos ismeretei zavarhatták. Talán ebből adódott, hogy egyfajta megoldásként megkísérelte ezeket összeolvasztani.

Az Arvisurák keletkezésének van azonban egy fontosabb, a szerzővel a II. világháborúban történt eseményekből következő indítéka. Az Arvisura-tan alapjait ugyanis a Magyarországon elesett manysi (vogul) nemzetiségű *Szalaváré Tura* (civilben sámánfi, emellett szovjet ejtőernyős partizán) ismertette meg a munkásszázádban katonáskodó, s onnan a partizánokhoz szökő szerzővel. „*A második világháború végefelé, [...] a Sajó és a Vág vidékére finnugor partizánok szálltak le [...]. A partizánok egyik csoportját Szőnyi*

Márton vezette [...] ez [...] csaknem teljesen megsemmisült [...]. Szalaváré Tura fiatal manysi harcász azonban [...] megmenekült. [...] Küldetésben érkezett [...]. Nagypapjának [...] kérését teljesítette. [...] Szalaváré apó a manysi [...] nép fősámánja volt. [...] a manysi fősámánok rejtegetnek egy régi kincset, a hunfajta népek rovással írt őstörténelmét. Ezeket a feljegyzéseket ARVISURÁKNAK, IGAZSZÓLÁSOKNAK neveztek [...].[...] a másolatokat el kell vinni Magyarországra és át kell adni egy arra érdemes magyar embernek. [...] Évekig dolgozott a másoláson a fiatal sámán. De hogyan jut el Magyarországra? És ott kinek adja át? [...] Választása Szőnyi Mártonra esett. Szőnyi [...] hősi halált halt. Végül hosszas keresés [...] után úgy döntött, hogy a [...] titkot [...] egy ózdi kohásznak adja át. Ez az ózdi kohász én voltam.”²

(A „Szalaváré” név rejtélye, és a „felszabadító” partizánság talmi visszfénye) Az elmélet létrejöttének kulcsfigurája Szalaváré Tura. S lám, már a neve is ismerős a magyar füleknek. Hogy is ne, hiszen a Szalaváré nevet egyesek szinte magyarul is értik, mert remekül hajaz a hazai, jól ismert földrajzi- és (ebből képzett) családnevekre (Szala, Szalafő, Zala, Zalavár, Szalai, Szalay, Zalai, Zalay stb.) Nem is beszélve a Tura név szintén hasonló megfelelőiről (Túr, Tura, Túrístvándi, Túrterebes, Turai, Turay). Utóbbi összefüggés nem kizárt, mert Szibériában van Tura folyó, s a régi és mai magyar területen is ismert a Túr folyónév. E nevek azonban nem finnugor eredetűek. A folyónévet szlávoknak tartják³, de származhat a lovasnépektől is.⁴ Szalaváré Tura neve tehát nem utal ősi finnugor–magyar kapcsolatokra (ezt a szerző nem is vetette fel, a vélt összefüggés csak utólagos képzetársítások nyomán észlelhető).

Kérdés, hogy Szalaváré családnév létezik-e a manysiknál? A név túlzottan magyaros, „atyafiságos” csengése bizonytalanságra ad okot a kételkedők körében. Amire (Paál leírásán kívül) támaszkodhatunk, az Vándor Anna e tárgykörben végzett kutatásának fontos eredménye. E szerint a *Szalavar*, *Szalovar*, *Szalavarov* és *Szalovarov* nevű manysi családnevek léteznek. Viszont a „magyarosított” (kissé a „*Hej, danáré, hoppáré*” cigánydal szövegére is rimelő) Szalaváré változat nem nyert bizonyítást. Kiderült, hogy ez a névalak⁵ egy Ilja Ivanovics Kosztyin nevű partizán fedőnéve lehetett.⁶

Szalaváré Turával kapcsolatban meg kell említeni egynévelő apróságot. Ő volt a nagy „felszabadító” és „hős” szovjet (valójában szerencsétlen) partizánok egyike, aki Paál (néhol fennkölt hangvételi) leírása szerint a magyar és a „világ szabadságért” adta az életét. Nos, a harc jóval inkább a „világ proletárjai egyesüljete” eszme jegyében zajló szovjet birodalomépítést célozta. Tisztában vagyunk a „felszabadítások” megszállo-gyarmatosító lényegével és a szovjet „hősök” tetteivel is. Volt részünk benne elég. A „felszabadító” Szalaváré Tura ezt aligha tudta. Őt és a hozzá hasonló egyszerű emberek millióit hajtotta a háború vágóhídjára a mindenkit „felszabadítani” (leigázni) akaró szovjethatalom (mely a nyugati szövetségesek beleegyező hallgatása mellett zajlott, miközben egy örült felsőbbrendűségi eszme nyomán, az ellenoldal is hasonlóan járt el). A (cárokat méltán kárhóztató) Szalaváré Tura azonban egyetértően szerette a Szovjetunió egyesítő „népi” proletárdiktatúráját. „[...] mikor beléptem a partizániskolába, örültem, hogy a Ti szabadságotokért harcolhatok [...]. A Szovjetunióban békességben és szabadságban élhetünk, de előtte a kegyetlen cárok a manysi nép vezetőit kiirtották [...]”⁷

Mit is lehet Szalaváré és Paál meggyőződéses partizán békeharcahoz hozzátenni? Esetleg, hogy a derék szovjet–finnugor partizánok tán úgy vélhették: *jól felszabadítunk titeket, magyar testvérek, s nektek is jó lesz majd a csodás Szovjetunió bő palástja alatt*. Paál bevezető leírásai bővelkednek politikamentességet is emlegető, sokszor ismételt békevágygal.⁸ Ezzel csak az a gond, hogy a dicső „felszabadítás” különféle erőszakait

és rablásait követő békéből pusztán az elnyomás (és további kifosztás) következményeit „élvezhettük”. Vajon ez nem tűnt fel Paálnak a későbbi évtizedekben? Hiszen volt ideje ezen gondolkodni a magyar történelem közelmúltjának Moszkvából vezényelt, Rákosi és Kádár által irányított, hazugságokat harsogó rendszerében (s később is), miközben papírra vetette a sajátos felfogású őstörténetét. A politikamentességről pedig csak annyit, hogy ennek ellentmond a szovjet-bolsevizmusban fogant kommunista partizánromantika, mely teljességgel áthatja az Arvisurák keletkezésének körülményeit. Érthetetlen, hogy e nyilvánvaló tény cseppet sem zavarja a „hívek” táborát.

(Az *Ataisz* „őshazáról”, és a sejtelmes „Arvisura” elnevezéséről) Paál szerint Arvisura Anyahita istenasszony kísérelével (férfiakkal, nőkkel és pulikutyával!) Kaltes Asszony birodalmából (a Szíriusz bolygóról, vagy holdjáról?), égi szekéren (úrjárművel) ereszkedett alá a Földre egy *Ataisz* nevű, hajdan a Csendes-óceánban volt sziget-öskontinensre. Az odaérkezők összeházasodtak az ottani emberekkel, de az égi kapcsolat tovább is fennmaradt.⁹ A kezdetekhez tartozik az utolsó jégkorszak előtti „*Meleg Vizek Birodalma*” (a Kárpát-medence), mely a *hunok* (egyik?) őshazája volt (ahonnan szétszórdtak), de kapcsolatuk volt az *Ataisz*sal is, melynek pusztulását a szerző földrengéssel és özönvízzel magyarázza.¹⁰ Egyik Arvisura-magyarázat szerint *Ataisz* egy (korábbi őstörténeti kitalációból ismert) „*Mu*” nevű sziget maradványa.¹¹ Paál könyvében többször szóba kerül a „*Melegvizek Birodalma*” és az *Ataisz* közti vándorlás. A homályos megfogalmazások tükrében azonban kérdéses, hogy kik, mikor, honnan hova mentek, de a szétválások s a zilált rokonsági viszonyok is alig követhetők.¹²

Ataisz létezése merő fantasztikum. Erre vonatkozóan egyetlen elfogadható adat sem áll rendelkezésre, csupán Paál leírása a támpont. Térképeket is ad róla (nyilván az igazolhatatlan Arvisurák alapján),¹³ s e szerint a Hawaii szigetek közelében helyezkedett el. *Ataisz* nevében felismerhető az *Atlantiszra* utaló utánérzés. Szili István is erre utal (Paál könyvének egyik bevezető írásában): „*A történet az elsüllyedt Ataisz őshazában kezdődik, mely hasonló, de mégsem azonos Platón Atlantiszával.*”¹⁴ Így hát a véletlenül állunk szemben? Aligha, mert szinte nyilvánvaló, hogy Paál *Ataisz*ához a Platónról ismert név mellett (James Churchward és Cserép József *Atlantisz-Mu* elméleteit összegző) Csicsáky Jenő könyve adhatta az ötletet.¹⁵

A rejtelmes *Ataisz* ősföld után célszerű megvizsgálni az Arvisura-talányt, annál is inkább, hiszen maga a szó adja a mű címét is. Paál és követői szerint az „Arvisura” szó *igazszólást* jelent, de ezt meggyőző adattal vagy érveléssel nem támasztják alá. A „hívők” szerint nem szükséges bizonyíték, hiszen istenek kezdték írni az Arvisurákat. Kiderül az is, hogy, Arvisura Anyahita istenasszony egyben a magyarok ős Boldogasszonya (a szinte minden magyar őstörténet-elméletben jelenlévő, eltérően értelmezett Boldogasszony-problémát itt mellőzöm).

A kérdés tehát továbbra is az, hogy mely nyelven értendő az Arvisura elnevezés és annak valós jelentése. Magyarul nem érthető és a hagyományokban sincs emléke. Érdekes, hogy erről a finnugor népeknek sincs tudomása, köztük az obi-ugor manysik sem ismernek ilyen nevű feljegyzéseket. A szerző ezt az iratok titkos voltával magyarázta. Igen ám, de ugyanúgy ismeretlen ez a közép- és belső-ázsiai (a finnugorokkal egy kalap alá vett) hun utódok körében is, noha ott semmi szükség nem lehetett a titkosításra. E népeknek ugyanis máig erős a szkíta és hun eredet-tudatuk (ahogy a magyaroknak is az volt, kb. a XIX. század közepéig).

Az Arvisura név eredete Paáltól teljesen eltérő értelmezéssel közelíthető meg. A szerző által „Anyahitaként” említett mitikus személy *Anāhiā* iráni termékenység- és vízis-

tenő neve, mely a Kr. e. II–I. évezred óiráni avesztai irodalmából ismert. Az istennő (*Anāhitā*) nevének tulajdonság-jelzője az *Arədvī* (vagy *Arya devī*) *Sūrā* (*Aredvi Szúrā*) = *nedves, szeplőtelen*, mely tisztaként is értelmezhető). Az *Arədvī Sūrā Anāhitā* későókori-koraközépkori középperzsa szóalakja volt az *Arvisūr Anāhid* változat.¹⁶ Az összevont jelzőre vezethető vissza az „Arvisura” szó (melynek értelmetlen a többes száma). Az Arvisura szónak tehát nincs köze az „igazszólás” értelemezéshez és még kevésbé a finnugor mitológiához. Különös, hogy a szerző miért éppen az óiráni *Arvisūr Anāhid* nevét olvasztotta össze az északi népek hitvilágával?

(*A finnugor eredetű mitológiai elemeinek nyomán keletkezett istennevekről*) A finnugor mondakör kiemelt figyelmet érdemel, mert az Arvisurák képzelt ataiszi népességének eredete az *obi-ugorok teremtésmítoszaival* mosódik össze. Ez derül ki a hanti (osztják), manysi (vogul), illetve a tágabb finnugor hitvilágból ismert mitikus személyek és történések Arvisura-beli felbukkanásának kapcsán. Ilyen az obi-ugor atyaisten, *Numi-Torem* (*Numi-Tarem, Numi-Torum, Torun*) szerepeltetése. Megjelenik a finnugorok egy csoportjára jellemző, az ösöceánból a Föld építéséhez különféle anyagokat felhozó hitrege-madár is (a manysiknál és az Arvisurákban egyaránt kacsa). A létrejött szárazföld Paál művében *azonos a Numi-Torem akaratóból létrejött Ataisszal*. Az Arvisurákban és az obi-ugor hitvilágában egyaránt jelen van „Kaltesszony,”¹⁷ a „Világügyelő” és több más személy, valamint a medvetoros szertartás is. A hitvilág alapját az obi-ugor sámánizmus képviseli, de felbukkannak a (részben az ókori Keletről származó) nyugati ezoterika asztrológikus világhónapjainak (Halak, Vízöntő) nevei is. Megállapítható, hogy noha a finnugor mitológia és a finnugor népek egyaránt alapvető „kellékei” a műnek, még sincs egyezés azokkal. Inkább arról van szó, hogy az Arvisurák finnugor vonatkozásai többnyire „átköltött” változatok. Ez vonatkozik a műben szereplő, alig számba vehető istenek seregletére is, mely nem azonos a finnugor és obi ugor hitvilág panteonjának alakjaival. A szerző saját elképzelései alapján különféle, eddig nem hallott istenekkel lepi meg olvasóit. Köztük *Ata-Isis* ősisstennel, fiával *Sis-Tóremmel*, továbbá ennek fiával *Numi Tóremmel* és feleséggel *Joli-Tóremmel*, a Földanyával. Mellettük felbukkan a Világügyelő *Hadúr-Tórem*, az égi kovácsként (és egyben kabar [!] istenként leírt) *Ruda-Tórem*. Találkozunk a napisten *Ráten-Tóremmel* (kinek nevében talán az egyiptomi Rá/Ré köszön vissza?), a vizek mozgását szabályozó *Ibos-Tóremmel*, ennek anyjával *Éva-Tóremmel*. Előfodul még *Polem Tórem* (a fáfaragó), *Pécs-Tórem* (a szerelmesek istenasszonya), ennek férje (a sumer Enlil-re hajazó) *Enlit-Tórem*, a gonosz *Hárpia-Tórem*, a *Jókedv-Tórem*, *Kabul-Tórem*, a szárnyas *Ajak-Tórem* (lehet, hogy az isteni kavalkádban elsikkadtam némelyik felett).¹⁸

Miközben a Tóremek közt próbálunk kiigazodni, ellentmondásokba botlunk. Paál az ősmagyar hittel kapcsolatban több helyütt említi az *egyistenhitet*. Vajon a Tóremek hadával fémjelezhető az ősvallás, vagy az egyistenhittel? E tekintetben újfent a képzeletből fakadó, megoldással találkozunk. E szerint az egyistenhit alapjait Arvisura Anyahita hozta magával az úrból, s gyermekei ezt továbbfejlesztették. *Úr* nevű fia az uruk törzsnél (Úr városban?), *Él* Magóg fejedelem földjén, *Van* pedig anyja mellett maradvá alapított egyistenhívő vallást.¹⁹ „[...] *Magya fejedelem* [...] *felépítette Magyarka városát* [a Kaukázus táján Cs. Gy.]. *Itt Enéh, Magya felesége meghalt, aki a legkisebb fiát, Magyarát az Ősmagyar, azaz az Isteneknek tetsző hiten nevelte. [...] Magyarka számos utóda és [a] Szavárdok maradtak az [...] egyisten hitén.*”²⁰ Vajon az *isteneknek* miért az *egyistenhit* tetszett, mikor ők nyilván a többistenhit fenntartásában voltak érdekelve? A több, vagy egyistenhit a „valódi” ősmagyar? Hogy értelmezzük az egyistenhit „égi eredetét”? Akkor a többistenhitet képviselő Tóremek kik? Ők talán nem égiek?

(*Rege, vagy igazság?*) Nos, mivel is állunk szemben, s hihetünk-e az Arvisura „igazszólásának”? A műből kiderül, hogy a szerző az „eredeti” Arvisurák másolataiból, részben Szalaváré Tura révén és más fantasztikus módon, sugallatokból (lásd alább) szerezte ismereteit. Miként ellenőrizhető mindez? Sehogy. Vagy elhiszük, vagy nem. Szili is erre utaló szöveget idéz (Harkai Istvántól): „...*Paál Zoltán történelmi múltat álmodik, ezt [...] regének nevezzük. A regős egyszerű ember. [...] Regél, méghozzá úgy, hogy rokonává teszi szinte az egész emberiséget, hallott és tanult ismereteit népiesen magyarítja, egy különös ihletettség segítségével, amit talán gén- emlékezetnek is nevezhetnénk. [...] Ahogy Leonardo vagy Verne álmodhatott meg igazságot, miért ne álmodhatna hasonlót a múltról egy tisztaszívű palóc ember.*”²¹

Vagyis Paál műve egy álmodott rege? Igen ám, de a *regének* a szájhagyomány útján fennmaradt, a nép által ismert-megőrzött emléke van. Az Arvisura-rege igazsága azonban már a magyar őstörténet finnugor vonatkozásainak viszonylatában is kétségbe vonható, *mert ezekről a magyarság mit sem tudott mindaddig, amíg (kizárólag nyelvi alapon) rá nem erőszakolták.* Az alapprobléma mégis az álom. Múltat lehet ugyan „álmodni”, de az álom nem valóság, legfeljebb a valóság töredékei is előfordulhatnak benne. Ha viszont nem a valóságról van szó, *akkor az Arvisurákat nem lehet valóságként, vagy hiteles forrásként, s a legkevésbé „igazszólásként” kezelni.* Paál mégis annak kívánta beállítani, s útmutatása nyomán ezt teszik követői is.

(*A mindent egyesítő káosz*) A szerző egyesítő igyekezetét egyértelművé teszi a Szili által idézett magvas lényeg, melyből kiviláglik, hogy Paál nemcsak az ismereteit „magyarítja”. Ha figyelembe vesszük az amerikai és afrikai kitekintéseit, úgy az idézet egész emberiség rokonítására vonatkozó megállapítása nem áll távol az igazságtól. A mai tudásunk szerint elfogadott, hogy az emberiség egy töről fakad. Az ebből eredő folyamat az *emberiség őstörténete*, de ez nem tévesztendő össze a *magyarság* (vagy más nép) őstörténetével, annak ellenére, hogy a kettőnek van köze egymáshoz. Az pedig magától értetődő, hogy nem lehet mindenki magyar, vagy – a belátható történeti távlatokban – a magyarság őse. Az Arvisurákban nemcsak tengernyi rokon és nem rokon nép második össze-vissza, hanem velük együtt a különféle hitek, vallások, eszmekörök is, egyszóval mindenki és minden keveredik egymással. Ezt az „arvisurások” is látják, de másképp értelmezik: „*Az Arvisurákban egységes egészsé olvad a különböző népek mitológiája, története Mezopotámiától Ázsián keresztül Amerikáig.*”²²

A helyzetet még bonyolultabbá teszi, hogy az egyes népek (*kazárok, kabarok, kunok* stb.) azonos korban (korokban) egyszerre szerepelnek a hunokkal. A legmeglepőbb az, hogy a hunok és a türk népek neveinek megjelenését több tízezer évvel ezelőtre viszi vissza.²³ Ezzel szemben a hunok kínai forrásokban xiongnu (hsjun[g]nu)-ként említett neve a Kr. e. IV. század végéről ismert. Európában a hun név csak a Kr. u. IV. század tájáról említődik. A *kazár* [kaszar] népnév a VI. század környékéről azonosítható. A kabar (kavar) és kun névre utaló szóalakok pedig a X–XI. századi forrásokban bukkantak fel. Külön említésre méltó az Arvisurák-beli „*kazahunok*” *kazak*-ra emlékeztető neve.²⁴ A kazak név azonban csak a XV. század körül jelent meg.

A kavar, kun, kazak népek eredete előtürk őseiken át valóban a hunokig (részben a szkítáig) nyúlik. Az Arvisura népeinek káoszából viszont az kristályosodik ki, hogy lényegében mindenki hun (vagy a hunok rokona). Erre utal Szili is: „*Paál Zoltán szerint az Arvisurák a hunok, illetve a 24 Hun Törzsszövetség sámánjainak rendszeresen írt és őrzött hagyománya.*”²⁵

De mi lehetett a szerző célja a különféle népek, köztük elsősorban a finnugorok hunosításával? A kérdésre csak utalások és a sejtetőség szintjén adható válasz. Paál elsődleges célja talán az lehetett, hogy így kívánta feloldani a finnugrista felfogás és a korábbi, szkíta–hun–avar–magyar eredetvonal (vagy rokonság) közt feszülő nézetkülönbséget.

Az északi népek hunná kozmetikázásával igyekezett megszépíteni a „hivatalos” őstörténeti dogma által a magyarok legközelebbi rokonaként kikiáltott obi–ugorok magasnak aligha mondható kultúrájának hátterét. Paál igyekezett két legyet ütni egy csapásra. Elmélete így válhatott vonzóvá sokak számára, hiszen az arvisurások táborában sem tapasztalható lelkesedés a kizárólagos finnugor eredet irányában. Ez meg is magyarázza a szerző részéről a finnugorság átalakításának igényét. Ez derül ki Lakatos Zoltán írásából is: „*Makacsul tartja magát [...] a hivatalos álláspont, mely szerint őseink primitív, halászó–vadászó, bogyógyűjtő emberek voltak. Hogy, hogyan, egyszercsak mégis kiöltözködtek a mocsárvilágból, lóra pattantak, s végigverve a fél világot barbár módon leigázták a Kárpát-medence kultúrnépeit.*”²⁶

Paál megtévesztően emelte be a magyar őstörténetbe a hunokat. A műben ugyanis nem a valószínű hun–magyar kapcsolatról van szó, hanem a *finnugorok, köztük az obi–ugor* manysik „hunosítása” képezi a lényegét. Ez nem véletlen, mert Paál a *finnugrista nyelvészek*en keresztül kívánta elfogadtatni koholt Arvisura–„igazságait.” „*Paál Zoltán már 1955-ben felkereste az MTA Nyelvtudományi Intézetét és az ELTE-t és saját Arvisuráját (»Vérrel pecsételve«) címmel regény formájában hivatalos személyeknek (Zsirai Miklós és munkatársai) adta át... Ez idő folyamán [...] több közéleti személyt, szakembert keresett fel, hogy közlétehesse az Arvisurákat, illetve foglalkozzanak azokkal.*”²⁷

Paál művének egyik tanulsága, hogy a „hunosított” finnugorság ellentmondásokkal terhes problémája e bújtatott formában *már nem zavarja a finnugorelles olvasótábort, sem az arvisurás „antifinnugristákat”*. Utóbbiak ellenszenvének oka, hogy a „hivatalos”-finnugrista tudomány fittyet hány az Arvisurákra. A mű másik ismérve, hogy Paál elmélete korántsem hasonló *Leonardo, Verne* és más sziporkázó elmék jövősejtő „álmaihoz”. A szerző ismert személyeket felkereső igyekezete inkább arra utal, hogy egy egyezményesen elfogadott magyar őstörténetet kívánt létrehozni. Hiába csomagolta azonban finnugor skatulyába a hunokat (és fordítva), a tudomány elismert kiválóságainál tett látogatásai nem jártak sikerrel. Mégsem adta fel a reményt. Évtizedekkel később, a következőket vetette papírra: „*Az 1955-ös jelentkezésem óta már dr. Zsiray Miklós, dr. Lavotta Ödön és Diószeghy Vilmos is meghalt. [...] Ifjú emberek sokasága dolgozik azon, hogy [...] a 24 Hun Törzsszövetség létezését elismertessék.*”²⁸

(*A finnugrista elutasítás. Az álnevet viselő finnugrista nyelvész és a Névtelen Arvisurás vitájája*) Az elismerést áhító erőfeszítések eredménye az lett, hogy a tudománynak sem a finnugrista, sem pedig a lovasnépeket képviselő oldala nem fogadja el az Arvisurák „igazszólását.” A „hivatalos” oldalon állók ózdkodásának több eredője lehet. Egyfelől, hogy a mű – bár sok tudományos irodalomból leszűrt ismeretet használ – mégis tökéletesen tudománytalan maradt. Ennek oka, hogy a szerzett ismereteket Paál átalakította és egy általa kibővített mítosszal elegyítette. A naiv tudománytalanság mellett, a mellőzés másik összetevője pedig az lehet, hogy a kizárólagosan nyelvi alapon álló, „sarkos” Zsirai-típusú finnugristák a magyar őstörténet hun vonatkozásairól nyilván hallani sem akartak, s a szerző egyesítő próbálkozását elvetették. Azzal, hogy az Arvisurák részben mégis a velük rokon (finnugrista) látásmódból fakadtak, csaknem paradox helyzet állott elő. A tekintélyes nyelvészek inkább mély hallgatásba merültek. Arra sem nyílt lehetőség, hogy valamiféle szelíd kritikával megpróbálják Paált visszaterelni az általuk helyes-

nek tartott útra. A szerző ugyanis már túlment minden határon a képzeletbeli Ataiszsal, Mezopotámia, Belső-Ázsia stb. említésével. A nyelvészek későbbi generációja másokkal együtt már erősen bírálta Arvisurákat.

Közülük egy régebbi, „Zegernyei” álnévvel jegyzett kritika ma is hozzáférhető részletét idézem. „Paál Zoltán kifogyhatatlan képzelőerővel teremt újabb szereplőket. Névadási módszereire [...], álljon itt néhány újabb példa: Ruda-Tórem, az égi kovács nevét feltehetőleg a vasércbányászatáról ismert Rudabánya neve ihlette; a »finn-liv-suomák« főistene Jókedy-Tórem, neve talán a Jumala szó hatására született [...] Paál Zoltán névadási gyakorlatát igazolná, ha általa ismert és emlegetett finnugristák nevét is beépítette volna művébe. Például Gulya Jánosét, Zsirai Miklósét... Nos, a VIII. fejezetben, [...] olvassuk, hogy március 24-én és július 27-én van Gula napja, január 13-án és december 12-én pedig Zsiraj napja. [...] Az 1(A). Arvisura két térképet is tartalmaz. Az egyik az Ordosz-vidéket ábrázolja, pontosan megrajzolva a 24 törzs elhelyezkedését. E törzsek az ismeretterjesztő és szakirodalomból megismerhető neveket viselnek, itt-ott a mai gyakorlattól eltérő helyesírással [...], esetenként [...] eltorzított nevekkal (kazahun a kazah helyett). [...] Az 1(B). Arvisurában [...] ezt olvassuk: »Mari fejedelmi városban [...] a marami törzsek telepedtek le. [...] Mari megalapítása után 75 túszerzési évvel jöttek az Amu szigetsoport menekülteji [...] Legerősebb beavatottja a muroma Ananyinó volt, aki várost alapított.« A muroma beavatott neve azonos egy oroszországi település nevével: Ananyjino Tatársztánban található, Jelabuga városának közelében. A falucska egy vaskori régészeti kultúrának adta a nevét, a feltárások 1858-ban kezdődtek. Az könnyen belátható, hogy Kr. e. 4000 körül egy muroma ember nem viselhette egy [...] pár száz éve keletkezett falu nevét (és akkor még nem tárgyaltuk azt a kérdést, hogy mikor alakult ki a mari és a muroma etnikai csoport [...]).”²⁹

A finnugrista nyelvészeket nem kedvelő arvisurások sem hagyták annyiban a dolgot, egyikük, a mundér becsületét védő írására hívom fel a figyelmet. Megjegyzem, hogy a „Zegernyei” álnévű finnugristát kárhóztató Névtelen Arvisurás (továbbiakban N. A.) szintén az ismeretlenség pajzsa mögé bújt. A különbség annyi, hogy ő még álnevet sem választott. Nehezményezi, hogy Zegernyei kiemelt részleteket vizsgál. Vajon miképp gondolhatja, hogy az évtizedekig írt, később szerkesztett, több mint 2000 oldalt bárki részletesen elemezzék? Lássuk azonban az N. A.-nak a finnugrista Zegernyei ellenében írott alapvető gondolatait (közülük egy komolyan is vehető: a néha ma is tetten érhető, nyelvészeti „felsőbbrendűség” megkérdőjelezése).

„Az Arvisura a legkülönbözőbb támadásokat kapja. Ezeket sajnos nem lehet még kritikáknak sem nevezni, mivel általában csak pár kiragadott részletbe, töredékbe kötnek bele. Így [...] az összeesküvés-elméletek és a népi-etimologizálások szintjén vannak, ami különösen [...] a nyelvészektől meglepő. Ezek a „kritikák” általában távol vannak az objektivitástól, érzelmileg túlfűtöttek, így sokkal inkább az írójuk pszichológiai jellemképét írják le és nem az Arvisuráról szólnak. Általában jellemző a felsőbbrendű, lenéző hangnem [...]. [...] Példaként egy finnugrista kritikáját emelem ki [...]. A cikk [...] több okból is tanulságos. Egyrészt, manapság a közhangulat miatt a legtöbb finnugrista szinte elsáncolva, lövészárokból érzi magát, ahonnan, ha egy-egy rövid pillanatra elő is bújik [...], akkor csípőből lő, akár a témája közelébe merészkedő más tudósokra is. [...] Mivel a népeség túlnyomó része [...] rombolónak tekint a véleményét, ezért azt többen felsőbbrendű gőggel ellensúlyozzák [...]. Ők mindent értenek, míg a plebs buta mesékről álmodozik... A cikkirő [...] először azt taglalja, hogy ő mit hisz el nehezen, majd rádöbben, hogy nem képes megérteni a szöveget, ill., hogy abban milyen hatalmas információtömeg van. Többször ellentmond magának, folyton azt keresi, hogy milyen ravasz tervvel lehetett ezt a szöveget előállítani, majd végül [...] kihátrál. [...] A finnugristákra jellemző, hogy azóta erre a »nesze semmire« forrásként hivatkoznak.”³⁰

A Paál oldalán álló, ismeretlenség ködébe burkolódzó N. A. nehezményezi, hogy a kritikuskor nem értik és nem fogadják el az Arvisurák „igazságait.” Mivel neki kőkemény az Arvisurákba vetett hite, így valójában ő nem érti, hogy ez mások számára miért képzeltetés. Az Arvisurák igazságának hitelét illetően N.A.-nak tudományosan értékelhető felvetése és ellenérve jószérivel nincs. Csak annyira futja, hogy idézze a kritikust, majd meggyőzőnek aligha mondhatóan reagál, másutt már-már paradoxnak ható fogalmazással védi Paál ábránd-világát, mint alább is kiderül. „[...] A [...] cikkíró olyan forrásokat keres, amiből Paál Zoltán szerezhette az ismereteit. [...] nem a történetet vizsgálja, hanem azt alapvetően képtelenségnek tartja, így azt keresgeti, hogy hogyan lehetne bizonyítani, hogy az NEM igaz. Azt, hogy képtelenségnek tartja, itt olvashatjuk: »Az Arvisura legfőbb problémája, hogy az ordítóan valótlán epizódok, dilettáns eszmefuttatások is a megtörtént valóság s az igazság részeiként tálatatnak élénk.« Az embernek már a megszületése is, ha racionális módon végiggondoljuk, szinte lehetetlenség. Az életünkben is gyakran történnek olyan események, amelyekre visszagondolva, nem elhinni, hogy valóban megtörténtek. [...] Az, hogy bizonyos dolgokat a cikkíró »ordítóan valótlán«-nak tekint, az sokkal inkább az ő ismereteinek és fantáziájának a korlátait mutatja. Akkor már csak az a kérdés, miért akarja »jól megmondani«, hogy mi is az az Arvisura?»³¹

Erthetetlen, hogy a Paál művét védelmező N. A. ellencikkírónak mi gondja azzal, ha az elemző azt vizsgálja, hogy egy adott „történet” igaz-e, vagy sem? Mégis, mi mást lehetne elsősorban megvizsgálni egy történettel kapcsolatban? N. A. érinti a finnugrista nyelvészek neveinek a Paál művébe való beépülését is, de visszatér (a suméreket és [kihalt] finnugor muromákat említve) Zegernyei más névadással kapcsolatos meglátására is. „[...] Gula és Zsiraj nevét felfedezve a cikkíró megint összeesküvést és kitalációkat lát. (A Gulához hogy kapcsolta Gulyát?? Mikor korábban megjegyzi, hogy a rovásírás »érdekes módon már külön jeleket tartalmaz a 'j' és az 'ly' jelölésére.) Gula mezopotámiai származású volt, [...] jelentése pedig »nádkéve«. Korábban Sirgula város nevét olvashattuk; a *sir2 sir3* »kötött« jelentésű [...]. Az Arvisurában pedig a gyula jelentése: »szerződésalap«. [...] Az [...] Arvisura »névadási gyakorlat« éppen fordított. Személyekről neveznek el helyeket – ahogy ez több ezer példán is látható. Az pedig valószínűsíthető, hogy Paál Zoltán az eredeti neveket a mai formákhöz közelítette, különösen ha az a »muroma ember« éppen azon a tájékon járt.»³²

N. A. honnan tudja, hogy „Gula” létező személy volt Mezopotámiában? Esetleg ott volt és ismerte? Szó sincs róla. Nem tudja, csak hisz az Arvisurákban, mely azonban csupán a „hívők” számára igaz(szólás), mások számára korántsem az. A hitnek komoly szerepe van az ember életében, de a történettudomány műveléséhez ez nem elég. No, de ki is a gyula, s mi az a „szerződésalap” (netán [az akkor még nem létező] szerzetesre gondolt)?³³ Megjegyzem, hogy másutt Gyula nevű táltosról olvashatunk. És „Zsiraj” napjával mi a helyzet? Erre már nem tért ki N. A. Ő is „szerződésalap,” (vagy arról vette a nevét)? A legsúlyosabb kérdés, hogy a személy- és földrajzi nevek miként származhatnak ősi manysi feljegyzésekből? Köztudott, hogy a XX. század előtről saját írásos emlékek nem maradtak fenn, mert nem volt írásbeliségük.

Zegernyei írása feszegeti az Arvisura isteni szekerének (UFO-jának) kérdését is. N. A. válasza egy mellébeszélő mondat, miközben az égi szeker vonatkozásait továbbra is homály feddi. Helyette újabb vádaskodás kerül előtérbe, mondván, hogy a finnugrista cikkíró nem érti az istenek rokonsági viszonyait (ami nem is csoda). „[...] » – Ezek az istenek és istennők égi szekereken rendszeresen ellátogattak a földre« – Nem, az istenek (így) nem látogattak el a Földre. [...] A cikkírónál tehát »kiverte a biztosítékot«, hogy azonnal nem látta át az istenségek rokonsági viszonyait. Ennek azonban – »természetesen« – nem a türelmetlensége az oka [...], hanem [...], valaki mást kell hibáztatnia. A »legkönnyebb« az eltávolodás [...].”³⁴

(Az Ordosz tájegységet, törököket, tatárokat érintő vita néhány részletkérdése) A kritika kitér a belső-mongóliai Ordosz tájegység nevére. Ellenfele reagált erre, s egy Ózd melletti Sajó-Ordosz is említ. „[...]»Nemcsak ez a történetelt gyanút, hanem a Szalaváré Tura Arvisurájában lévő személy- és földrajzi nevek is. E nevek nyilvánvalóan egy olyan szerző fantáziájának szüleményei, aki nem tudott arról, hogy a nyelvek változnak, és nem ismerte a névadását inspiráló földrajzi nevek eredetét.« – Paál Zoltán a neveket megpróbálta a mai formájukhoz közelíteni, hogy érthető legyen a történet. [...]»Nyilvánvaló, hogy a manysik által rovásírással lejegyzett szövegekben ilyen nevek nem fordulhattak elő, mivel ilyen nevek 6000 évvel ezelőtt még nem léteztek« – miért nem? [...]»A szerző esetleg ott volt, azért ilyen magabiztos? Hogyan lehet pl. a kínai Belső-Mongóliában „Ordosz”-vidék, és hogyan lehet Ózd mellett is egy Ordosz?»³⁵

Bár ellenőrizhetetlen, de képtelenségnek tűnik, hogy a ma Kínához tartozó Ordoszról tudomása lett volna az obi-ugor manysiknak. A magyarországi „Sajó-Ordoszról” Paál térképet közöl. E szerint Rozsnyó és Tiszavárkony közt, illetve a Domaháza–Eger vonaltól a Sajóig terült el. Csakhogy ennek sincs sem emléke, sem bizonyítéka. De honnan is lenne? Az bizonyos, hogy vonatkozó hivatalos jegyzék(ek) szerint Magyarországon sem Sajó-Ordosz nevű tájegység, sem település nem létezik, és nem is volt soha. Az Arvisura-képzelmény Kárpát-medencei és belső-ázsiai térképes ordoszi vonatkozásai pedig valótlanak.

Ezek után vegyük szemügyre az Ordosszal, a hunokkal és bizonyos utódaikkal összefüggő gondolatkör néhány kiragadott részletét. Mindenekelőtt meglepő egy esetleges (XIII. századi) magyar–tatár, valamint a (XVI. századi) magyar–török szövetség felvetése, s ezek történeti értelmezése. „[...]»Hanem ez a tatárjárás érdekesen jelenik meg az Arvisurában. Paál Zoltán számára komoly írói feladat volt feloldani azt az ellentmondást, hogy a magyarok Ordosz-vidéki testvérei, a szintén hun ősökkel bíró mongol-tatárok pusztították el Magyarországot.« – Ez a két mondat jól szemlélteti a cikkíró hozzáállását [...]. A cikkíró [...] fúrcsállja, hogy a mongolok és a törökök szövetséget akartak kötni a magyarokkal. Valószínűleg azért van ez a csodálkozás, mivel a (keresztény ideológiájú) történelmünkben ilyesmit nem olvasott. Azonban fennmaradtak források a törökök kapcsolat-kereséséről és ugyanígy lehetett a mongolok esetén is.»³⁶

Lássuk, mi fűzhető hozzá az (elmaradt) magyar–tatár és magyar–török szövetség Ordoszba visszavetített gyökereibe kapaszkodó parttalan eszmecseréhez. Először is, a hunok írott források (és a hagyományok) nyomán kirajzolódó históriája tökéletesen más, mint amit az Arvisurák írnak. A hun birodalom kialakulásában Ordosz fontos szerepet játszott, de a többszörösen szétváló hun történet nem csak ott zajlott. A hunok története nem Ordoszban kezdődött, s egyetlen utódnépük, köztük a *tatárok* kialakulása sem köthető csupán oda. A vitatkozónak nem sok fogalma van erről (Paálnak sem volt), továbbá zavarta őket a rokonnépek egymást leigázó hadakozása. Nem értik, hogy más a rokonság kérdése, és más a történelem különböző korainak, korszakainak változó politikájából, hatalmi törekvésekből összetevődő hódítás.

A „mi lett volna, ha...” kategóriát nem ismeri a történettudomány, a meg nem történt események pedig nem vetíthetők a múltba, s a meg nem kötött szövetségeken már utólag nem érdemes rágódni. Főleg azért nem, mert a tatárjárásnak és az oszmán–török hódításnak már nincs köze a magyar őstörténethez. A hunok (egy részének) ordoszi tartózkodása idején még nem léteztek tatárok. Csupán azok (europid, mongolid és mongoloid [europomongolid] embertani alkatú) elődeiről beszélhetünk, akik vélhetően különféle nyelveket beszéltek.³⁷ A tatárkérdés bonyolult, mely itt nem részletezhető, csak ezzel összefüggő néhány gondolat vethető fel.

Általában úgy vélik, hogy a tatár eredetileg a mongolok egy törzse volt, ám nagy részük később elsősorban a nem Ordoszban élő türk népekben oldódott fel (az sem elképzelhetetlen, hogy egy tatár nevű korai türk törzs mongolosodott el). A ma tatárokként ismert többágú nép kialakulása semmiképp sem szűkíthető le az Ordosz tájegységre, noha a nyelvész Zegernyei ezt a hibát követi el. Valószínű, hogy a magyar történelemből „tatárjárás-ként” ismert hadinép sem csak tatárokból állott. Ennek megfelelően a meghódítottakat is besorozó, vélhetően többnyelvű, embertanilag vegyes seregnek inkább csak a vezetőrétege volt „valódi” mongol.³⁸ A ‘tatár’ elnevezés először a VIII. századi türk feliratokon bukkant fel. Pontosítva: a mongol hadinép közt bizonyosan voltak tatárok, de azok már akkor nem voltak „tösgyökeres” mongolok.

N. A. szemléletének oldaláról komoly probléma van a hunokkal, az ordoszi jelenlétük datálásával és egyéb tekintetben is. Zegernyei meglátása is hibás, mikor a mongol és tatár népneveket (a közfelfogásnak megfelelően) egymás szinonimájának véli. Miközben Zegernyei a kifejezetten mongolnak vélt XIII. századi tatárokat Ordosz vidékére „szűkíti” be, a hozzá nem értő számára úgy tűnhet, hogy mint elődnép, a hunok is mongolok, illetve mongolid arculatúak voltak. Régebben így gondolták, de ez már túlhaladott álláspont.³⁹ Zegernyei tájékozatlan a hunok európid embertani összetevőit illetően (N. A.-nak is kevés fogalma lehet erről).

Paál meseszövése hamis képet ad a hunokról. Ez már a történet elején világossá válik, hiszen az Arvisura-irodalom a hunokat a kezdetektől emlegeti. Kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy az Arvisurák a hunokról szólnak, de a nevükön kívül semmit nem tudunk meg róluk. A bonyodalom ott kezdődik, hogy a megfoghatatlan Arvisura ál-források fantázia-hunjai már az Ataiszon is ott voltak. Ezzel szemben más a helyzet. A hun névvel összevethető kínai feljegyzésekben fennmaradt (pinjin átírású) *xiongnu* (hsjun[g]nu) elnevezés első előfordulása Kr. e. 318-ból ismert. A hun elődnépek különféle (di, rong, hu, xiayun [ti, zsung, hsiejün] stb.) neveken már korábbról is említődnek⁴⁰, de azok sem több tízezer évvel ezelőtt.

Az Arvisurák azt írják, hogy (jóval az Ataiszs elszüljedése előtt) „*Góg és Magóg hunjai*” mezopotámiai meglepedésük után kelet felé terjeszkedvén (mintegy 1000 esztendővel a katasztrófa után) kerültek Ordoszba. Ott Agaba fősámán (aki a bibliai vízözönre emlékeztető történet szerint máshonnan jött oda) megalapította a 24 „hun” törzsből álló szövetséget. Ez az állítólagos szövetség egy értékelhetetlen, légből kapott lista, mely türk és finnugor népneveket, mandzsukat, mongolokat, jászokat szerepeltet (utóbbiak e néven soha nem jártak Ordoszban, bár velük rokon iráni nyelvű néprészek többször beolvadtak a hunokba). Az ordoszi szövetség idejét is megadja a szerző: Kr. e. 4040. De honnan tudható ez? Ez már az őskőkor (paleolitikum) idejébe esik. Az arvisurások rá sem hederítenek arra, hogy tízezer évvel ezelőtt e népek és neveik nem léteztek. Mégis ezt olvashatjuk: „*Történelmi tény a 24 hun törzsszövetség léte*” (sőt: Ataiszs neve is a hunoktól származik).⁴¹ Csakhogy Kr. e. 4040-ben még Ordosz neve sem létezhetett (miként a hunok sem). Belső-Mongólia e tájának neve az Arvisurák állításával szemben több tízezer évvel későbbi és a türk, illetve mongol nyelvekben maradt fenn.⁴²

A ma Ordosznak nevezett területen nagyjából a Kr. e. I. évezredben európid és eltérő arányban kevert európid jellegeket is viselő mongoloid (europomongolid), valamint mongolid embertani arculatú⁴³, szkíta-típusú és részben velük rokon hun-előd lovasnépek éltek. Az íjfésszőtő népeket Touman fejedelem (shanyu, [sanjü] † Kr. e. 209) a Kr. e. III. században egyesítette, s ekkor jött létre a hun törzsszövetség (nem az őskőkorban!). A hunok az ő uralkodása alatt terjesztették ki uralmukat a mai Belső-Mongóliára, s a később Ordosznak nevezett területre.⁴⁴ A birodalom Kr. u. 54 körüli kettészakadása után a

déli hunoknak a kínaiakkal való keveredésével nőtt a mongolid típusok aránya. Ezt jóval később még inkább felülírta a mongolok megjelenése, mely Dzsingisz kán (1162–1227) hódításainak nyomán fia Ögödej (1186?–1241) hadjáratával következett be. E történeti és embertani vonatkozásokról Paálnak nem voltak ismeretei. Touman uralkodása előtt Ordoszban *xiongnu*, vagyis hunként azonosítható, *egységbe szerveződött nép* jelenléte (létező) forrásokkal nem igazolható. Miféle 4040-es hun törzsszövetségről szólnak akkor az Arvisurák? (Újfent leszögezem: az Arvisurák tanúsága csak akkor elfogadható, ha legalább egy eredeti példány létezését bizonyítanák, mert a Paál ébren álmódó képzeletéből született „másolatoknak” nincs hitele.)

Érdekes N. A. írásának „Összefoglalva” címszó alatti záradéka is. „[...] *A cikkíró konklúziója a következő: »[...] az Arvisura a valós adatok és a fantáziaszülemények keverékéből létrejött irodalmi, és nem tudományos alkotás.« Valójában egészen más derült ki. A cikkíró az Arvisurába felületesen belelapozva alakított ki egy véleményt [...]. Jellemző, hogy állandóan valami összeesküvést keres; attól tart, hogy valaki [...] át akarja őt verni [...]. Összefoglalva [...] mondhatjuk, hogy ennek [...] [a kritikának] semmi köze az Arvisurához, hanem valójában magának a cikkírónak a jellemrajza. Én egy finnugristától elvárnám, hogy vagy alaposan tanulmányoz valamit, vagy nem nyilatkozik arról - különösen elítélően. [...] Ha a finnugor nyelvrokonság hasonló „erejű” bizonyítékokon nyugszik, akkor... Várunk tehát egy valódi és objektív elemzést, ha lehet, akkor a cikkírótól [...].⁴⁵*

N. A. ellencikkírónak eszébe sem jut, hogy a saját írása pedig őt jellemzi. Az összegzés ellentmondásos fintora, hogy miközben a finnugor alapú Arvisurák becsületét védi, a hite meginog a *finnugor nyelvrokonságot* illetően. Fontos körülmény az arvisurások őstörténeti hovatarozásának teljes zavara. Szerették volna, ha a finnugristák keblükre ölelik őket, ám azoknak (minden igyekezet ellenére) nem kellett. A szintén tudományos alapon álló, a finnugor nyelvi kapcsolatokat elismerő, de a tőlük való származást el nem fogadók⁴⁶ szintén elutasítják őket, mert számukra világos a lovasnépekhez fűződő őstörténet.

(*Az Arvisurák és a rovásírás*) A rovásírás Eurázsiaiban elsősorban a régi lovasnépek műveltségének maradványa, mely a magyarok közt is elterjedt volt. Az Arvisurák esetében a rovásírásról vétkes könnyelműség lenne megfelelkezni, hiszen ott többször és különös fontossággal említődik (annak ellenére, hogy a finnugor népeknél ennek nincs hagyománya). A rovásírás probléma kettős. Egyfelől célszerű vizsgálni I. (utóbb Szent) István király (969?–1038) lépten-nyomon hangoztatott, táltosokat, regösöket üldöző tevékenységét, melynek vonzata a köztudatba beivódott rovásírás-pusztítás. Másrészt érdemes néhány gondolatot felvetni az Arvisurák rovásjeleivel kapcsolatban is. Sorjában haladva, előbb tekintsük át az Istvánhoz kötődő vonatkozásokat.

Paál Szalaváré Turától úgy tudta, hogy az Arvisurákat „[...] ezer évvel ezelőtt Magyarországon őrizték. De amikor István király kiadta szigorú rendeletét, hogy a pogányságra emlékeztető rovásokat mind meg kell semmisíteni, veszélybe kerültek ezek a régi emlékek, s a megvakított Vászoly fiai, Endre, Béla, és Levente azokat kimene-kítették a baskirokhoz”.⁴⁷ A Vászoly (Vazul)-fiak rovásmenekítésének (Paál közlésén kívül) ismét nincs bizonyítéka. Nem is lehet, mert nem igaz. Vazul egy ideig idegenben kényszerült fiai közül éppen (az ortodox keresztény) I. Endre (András, 1013–1060) az, aki (Leventével együtt) előbb szövetkezett a régi vallás híveivel, ám utóbb szembe szállt velük. Aligha ő volt a rovásírás egyik fő pártfogója, de feltehető, hogy nem is üldözte azt. Kisebb dolga is nagyobb volt ennél a száműzetés közepette. Levente (1010?–1047) nem élt keresztény életet és korán meghalt, Béla (1016?–1063) pedig

sokáig Lengyelországban tartózkodott. Az akkori trónviszályoktól terhes időkben képtelenség, hogy a hercegek bármit is a baskírokhoz vittek volna. De miért oda, s miért nem az ottani magyarokhoz?

A kérdés jogos, mert abban az időben a baskírok közelében onogundur-bolgár és onogur-magyar vegyes népesség is élt. Azon magyarokról van szó, akik zöme (a „hivatalos” nézetrel szemben) vélhetően Kuvrat (Kovrat, Kurt) fejedelem (hun utód) bolgár-onogur birodalmának felbomlása után a VII. század utolsó harmadában a Kaukázus környékéről vándorolhatott az Urál környékére. Őket találta meg Juliánusz barát a XIII. században. Árpád népének bejövetele körüli és azt megelőző időkben a magyarság meglehetősen nagy területen széttagoltan élhetett. Így, a Kárpát-medencétől a Kaukázus vidékén és az Urál környékén át Közép-Ázsiáig nagy valószínűséggel több magyar néprész és töredék létezett. Feltehető, hogy az Urál környéki magyarok emléke István idején a Kárpát-medencében már feledésbe ment. Így erősen kérdéses, hogy Endre, Béla és Levente tudtak volna a távoli magyarokról és baskírokról.

Ezek után lássuk, mi a helyzet István király „*szigorú rendeletével*”. A forrásokban és a népi emlékezetben ennek sem maradt nyoma (miként a szinte célzatosan gyűlökdőnek beállított pogányüldözésnek sem).⁴⁸ A rovásírás-tiltásról mindössze egyetlen forrás tanúskodik magában árválkodva, de kiderült, hogy ócska hamisítvány csupán. A szöveg telis-tele van ellentmondásokkal, melyekre többen rámutattak, köztük Püspöki Nagy Péter történész. A „rendelet” Csallány Dezső régész, múzeumigazgató és rovásírás-kutató sajnálatos tévedése folytán jelent meg a nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyvében.⁴⁹ Az állítólag a Szilassy család levéltárából előkerült, magyarra fordított irat másolatát Forrai Sándor rovásírás-kutató küldte Csallánynak. Az (ál)dokumentum több olyan elemet nélkülöz, melyek feltétlen tartozékai a korabeli okleveleknek és más iratoknak. Alább *részben* Püspöki Nagy (továbbiakban P. N.) előadásából (Czakó Gábor író közlése nyomán) emelek ki néhány gondolatot.

Először magát a rendelet kifejezést és a keltezést érdemes vizsgálni, mert már ezek láttatják, hogy hamisítvánnyal állunk szemben. István idején „rendeletről” nem beszélhetünk, hanem dekrétumról (decretum), mely határozatot jelent, de ez esetben törvényként szokás fordítani és értelmezni. Jószerivel így sem tudni, hogy miről van szó. A szöveg szerint ez egy Vatikánban, 1000-ban, „*Október calendját* (első napját) *megelőző kilencedik napon*, (Nonis calendis octobribus)⁵⁰ [...] *Jakab apostol ünnepén*” kelt, pápai ajánlást tartalmazó törvény másolata. De István törvényének *vatikáni* kelte miként értelmezhető? Ráadásul 1000-ban a Róma városnév volt használatban, de a pápai államot a kb. 756-tól kezdődő története folyamán több mint 1000 évig nem illették Vatikán elnevezéssel. A Vatikán hegyről (Mons Vaticanus) elnevezett pápai állam (Status Civitatis Vaticanae) a lateráni egyezmény nyomán 1929-ben jött létre.

A másolat Vitéz András rozsnói kanonokra, Gömör és Kishont vármegyék táblabírájára hivatkozik, aki ezt 1816-ban latinból fordította volna. Íme, a meglehetősen durván hamisított, bizonytalan fogalmazású régieskedő szöveg: „*I. István király titkos tanácsbelijeivel aláírott és törvénnyé lett rendelet, amely értelmé szerint Domonkos, esztergomi érseknek, a magyar keresztény egyházak leendő keresztülvitel, és egyúttal általa Szilveszter pápával, leendő közlésül és kiadatott: Mely szerint Szilveszter pápa tanácsolása folytán határozottatott, hogy a magyarok, székelyek, kunok, valamint az egyházi magyar keresztény papság által is használt régi magyar betűk és vésetek, jobbról-balrai pogány írás megszüntetődjék, és helyébe latin betűk használtassanak. Itt rendeltetik, hogy a papság azok használatára jutalmazás mellett betanítottassék, és a pogány írásról, valamint tanításától papi állása vesztese és 20 arany penzának büntetése*

*mellett eltiltassék. Továbbá, hogy az egyházakban található pogány betűkveli felírások és imakönyvek megsemmisíttessenek és latinnal felcseréltessenek, valamint pedig azok, akik régi pogány iratokat, vagy véseteket beadnak 1-től 10 dénárig kapjanak jutalmat. A beadott iratok és vésetek pedig tűz és vassal pusztíttassanak el, hogy ezek kiirtásával a pogány vallásra való emlékezés, visszavágyódás megszüntetődjék.*⁵¹

P. N. leszögezi: Vitéz András nem lehetett egyszerre táblabíró és kanonok, mert e két hivatal egymással ellentétes volt és egyik gyakorlása kizárta a másikat. A hamisítás másik ismérve, hogy a szövegben I. István szerepel, miközben a királynak fogalma sem lehetett arról, hogy lesz-e még több István, vagy sem. P. N. közli, hogy a Szilassyak levéltára az 1750-es években a Magyar Országos Levéltárba (annak elődjébe) került, s ezt hiteles jegyzőkönyv igazolja. E dokumentumok közt viszont a szóban forgó oklevél nem található. Ha létezett volna, úgy arról valamely jelzet tanúskodna. Az elemző figyelmét nem kerülte el, hogy a datálásnál Jakab apostol neve elől hiányzik a „Szent” („Sancti”) megjelölés, noha elképzelhetetlen, hogy az egy korabeli okiraton ne szerepelt volna. Az „Október első napját megelőző kilencedik nap szeptember 23-a. Szent Jakab ünnepe viszont 1000-ben július 25-re esett (ma is így jelzi a naptár). P. N. helyesen állapítja meg, hogy „Tulajdonképpen minden adat úgy rossz, ahogy le van írva. [...] aki ezt a rendelet-szöveget írta, nem látott Szent István kori oklevelet, [...] se pápait, se magán oklevelet, semmilyen.” Végül rámutat, hogy 20 arany büntetést (mely 50 ökör árának felelt meg) képtelen lett volna kifizetni egy akkori, átlagosan élő szegény pap.⁵² Az irat tehát hamis, rovásírást tiltó „rendelet” nem létezik, de ezzel romba dőlt az Arvisurák „igazszóló” hitelessége is.

A rovásírás eredetét Paál a képzelt Ataiszra vezette vissza. Olvashatjuk azt is, hogy a (képjelekből kialakult) írás később többfélévé vált, melyet a „fő”- és „rovó”-, illetve „szolgálatos” (afféle ügyeletes?) sámánok, s az ún. „aranyasszonyok” használtak. Ez utóbb nehézséget okozott, mert a „tárkányrovás” 216 féle ismerettel volt megfeythető. A szerző közöl néhány írástípustáblát, köztük Maros fősámánét, mely 6010 esztendő. Megjegyezte, hogy akkorra már az ataiszi képjelek egyszerűsödtek. Közülük Isten jelét be is mutatta, mely (nem véletlenül) pásztorbotra emlékeztet.⁵³ De vannak itt-ott szintén kissé kacskaringós „tárkányrovások” is, és egyéb „eredetiről” készült „másolatok”.⁵⁴ A bökkenő az, hogy az ataiszi, a „fősámáni” és más „eredeti” „tárkányrovásokat” talán csak Paál látta (vagy ő sem). Következésképp az évszámok és egyéb adatok sem hitelesek (a „másolatokról” nem is szólva). Aki ért a rovásírásokhoz, annak számára világos, hogy Paál elsősorban a székely-magyar rovás ábécék változatainak nyomán variálta az egyes jeleket. Ismert néhány összerovási lehetőséget, emellett türk jeleket, de a nagyszentmiklósi ábécé egy betűje is előfordul.

Néhány gondolattal visszatérek Isten pásztorbot képjeléhez. Ez nem elhanyagolható részlet, s fontos adalék annak bizonyítására, hogy az Arvisurás magyar őstörténet Paál képzeletéből született. A botnak, pálcának (mint hatalmat jelképező, vagy szertartási eszköznek) az ókorba, vagy még régebbre nyúló története van. Az ókori jelképek és szertartási eszközök közt – a szerző által közölt jel tekintetében – a felső végén kampós, még inkább a *csigavonalba* hajló formának van jelentősége. Némileg hasonló az egyiptomi fáraó egyik hatalmi jelvénye a *heqat*.⁵⁵ Elképzelhető, hogy ez egy stilizált pásztorbot, mely az isteni eredetű hatalomhoz is kapcsolódik. Kampója viszont nem befelé hajló, így eltér a Paál-féle ábrától, annak csak távolabbi rokona. Létezett azonban egy másik görbe végű ókori bot, a római *lituus*,⁵⁶ mely a madárjások (augurok) szertartási eszköze volt. Ennek csigavonalú a vége, de sem isteni, sem világi hatalmat nem jelképez, hanem egyszerű kultikus tárgy, s csak alakja hasonló Paál képjeléhez.

Lehetséges, hogy a lituus *alakja* a madárjós eszmei tartalom nélkül átöröklődött a keresztény pásztorbot-jelképebe. A pásztorbot-jelképpel a keresztény szimbolikában az emberré lett Megváltó Jézusban, a „Jó Pásztorban” ölt testet, ahogy az evangéliumokban is írva van (Jn 10,11; Lk 15,3). A képjel pásztorbottal azonos alakja és az isteni hatalom eszmei tartalma kizárólag a *kereszténység* jelképrendszerében egyesül, s nincs köze a kitalált Ataiszhoz.

Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de említésre méltó, a sámánok mellett rovásíró ún. „aranyasszonyok” képzelt alakjához kötődő eszmetársítás. Ennek lényege, hogy „*Rima aranyasszony*” létrehozta a „*rimalányok*” rendszerét, akiket az élet számos területével összefüggő feladatra képeztek ki. A szerző a ‘rima’ szót nyilván a palóc vidék földrajzi neveiből vette (Rima folyó, Rimabánya, Rimapálfalva, Rimaszabadi stb.). A szó lehetséges eredete (etimológiája) többféle. Közülük a latin eredet (rima = ‘hasadék, nyílás’)⁵⁷ most kevésbé fontos. Lényegesebb a szónak a közismert értelme, mely a *kéjnő* fogalmát fedi.⁵⁸ Mivel rimalányokról van szó, az olvasó előtt ösztönösen a züllött nő képe dereng fel. Az arvisurákbeli lányok „rimasága” szerencsétlen és visszatetsző kifejezés még akkor is, ha azok rovásírással foglalkoztak volna. Az pedig módfelett sértő, hogy e kétes kifejezés okán a magyar eleink feleségeit és leányait illetően bárkinek egy ocsmányi foglalkozást üző nőre kelljen gondolnia. Márpedig e képzettársítás a *rimalányokkal* kapcsolatban kétségtelenül fennáll.

(*Hitvilág és zene*) Ki kell térnem két nem elhanyagolható – vallási-hitvilágbeli és a zenét érintő – gondolatkörre is. Paál könyvének egyik előtanulmány-szerzője így írt erről: „[...] ha valaki [...] megpróbálja tanulmányozni [...] az ural-altáji népek mese-és mondakincsét akkor arra a [...] következtetésre juthatunk, hogy Finnországtól ill. a Kárpát-medencétől kezdve a Csendes-óceán partvidékéig, az Uralon és a Kaukázuson, Mongólián és Kelet-Szibérián keresztül egészen a Japánhoz tartozó Hokkaidó szigetéig nyomom követhető ez a hiedelemvilág az itt élő népeknél, pontosabban a manysi hiedelemvilág töredékei felismerhetők mindezen területeken. [...] Ugyanakkor [...] egybeesnek azokkal a népekkel, melyeket az Arvisura rokonként, vagy olyan népként említ, akikkel valamilyen kapcsolatunk volt. [...] a pentaton dallam rokoni vonulata ugyanerre a területre tehető, ahogyan ezt Kodály Zoltán annakidején megállapította.”⁵⁹

Az obi-ugor manysi hiedelmek szórványairól alkotott Arvisurás kép nem állja meg a helyét. Szó sincs a „*manysi hiedelemvilág*” hatalmas eurázsiai területen észlelhető maradványairól! E helyett a minden népnél fellelhető animizmusnak elsősorban a samanizmus különféle formáiban fennmaradt (de több nagyvallásba is beolvadt) elemeiről beszélhetünk. Japánban (és másutt) hiábavaló a manysi hiedelemvilág maradványait keresni. Ott (néhány nem meghatározó vallási irányzat mellett) az animista elemeket is őrző sintó (shinto) és a buddhizmus (elsősorban a mahájána [mahayana] irányzatokból létrejött és összefoglalt „zen”) van jelen.

Az Arvisurák hitvilága egy soha nem létezett magyar őstörténetbe ágyazott, művileg összesített, sajátos képződmény. Paál ösztönösen ráértett valamire. Ez a „valami” a magyarságban az ázsiai lelkiület zárványaként őrződött meg és a befogadó, mellérendelő gondolkodást takarja. Ez motiválhatta Paált a (szakértelem híján) helytelen összetítésben.

Az ázsiai lelkiületre jellemző (mellérendelően) befogadó hajlam már eleve közrejátszott a magyar őstörténethez kapcsolódó, minden bizonnyal összetett (szinkretikus) vallás folyamatos alakulásában. Ennek főbb elemei feltehetően a samanizmus, zoroasztrizmus, manicheizmus és a kereszténység voltak, de korántsem olyan kötődéssel, ahogy az

Arvisurákban olvasható.⁶⁰ A különböző vallások egymásra hatása évezredekken, évszázadokon keresztül zajlott. Ez azonban nem azonos a Paál által néhány évtized alatt, saját elgondolása alapján létrehozott hitvilággal⁶¹ és ennek továbbgondolt értelmezéseivel. Az alábbi, Arvisurás „ősvallásban” fogant írásból kiragadott idézetben megfigyelhető a mezopotámiai ókorban kezdődő, majd az évezredekkel későbbi tanokkal folytatódó, avarokig és magyarokig terjedő, zavarosan összetákolt káosz. A szerző Mani Gilgames leszármazottjának tudja (Jézusról is ezt sejteti?). *„Az Uruki Egyházat Jézus alapította 29-ben. [...] Jézus, vagyis Nazír tanait a Szeretet vallásról Mani püspök róttá le, és megalapította az Uruki Mani vallást. [...] Mani a Gilgames család legnagyobb bölcsként szerepelt. [...] Gilgames utódai a [...] hős költő-királyra felesküdték, hogy az Egyigaz Isten hitében követik. [...] Nazír beavatottat Urukban királlyá koronázták Gilgames abroncskoronájával, számárháton [...] Ummába kísérték, ahol megfogadta: »Élisten agade-rovásával felveszi velük a kapcsolatot.« Népe 670-ben bevonult Avarbástyára, ahol Nazír leveleit az alsóvilágban elhelyezték. Azóta van nálunk Uruki-mani hit és Biblia. Az Uruki-Mani Biblia Mani után folyamatosan íródott [...]. Mi, az Arvisurákat és a Hun-Magyar szellemiséget magunkénak vallók, hiszünk az ősi hitvallásában, [...] szellemiségét átérezzük és magunkénak valljuk, annak ellenére, hogy ősi Mani bibliát nem olvashatunk... de nincs kizárva, hogy Erdélyből, vagy Ujgurföldről [...] felbukkanhat egy több, mint másfélezer éves példány.”*⁶²

Az Arvisura szerint a ‘magyar’ elnevezés nem törzsre, népre, (népfajra) vonatkozik, hanem vallást, hitbeli meggyőződést jelent. Vég Csaba globalista ízü magyarázata szerint a ‘magyar’ a békességre vágyó emberek gyülekezete. Az Arvisurák szellemisége alapján lehetőségnek látja a szkíta-hun, finnugor kötődés mellett az indiánokhoz, sumerekhez és (a világműveltség folytán) minden más néphez való tartozást.⁶³ A ‘magyar’ szó lényegi értelme a béke lenne, s kerek e világon mindenki magyar, aki békére vágyik? A békével egyetértő, de az arctalan világkultúrában felolvadni nem akaró, magyarságukat büszkén vállalók számára ez az álláspont elfogadhatatlan. A magyar nem gyülekezet, hanem (írott és íratlan forrásokkal, hagyományokkal, más tényekkel igazolhatóan) ősi gyökerű nemzetalkotó nép. Ami a békét illeti: a birodalomépítő eszmék békét hirdettek, ám a háttérben ordas gondolatok lapultak. A „magyar” békességet az összetartozásunkat megalapozó tényezőkre – köztük igaz őstörténetünkre – támaszkodva kívánjuk megélni, s nem érdekek által manipulált, vagy a képzelet szárnyain lebegő elméletek és újfajta vallás vezérlete alapján.

Úgy gondolom: az Arvisura egy ősinek láttatott, hunnak álcázott, de hamiskásan finnugor-küllemű „öltözékbe” bugyolált, soha sem volt istennel feldúsított és bódult-samanizmussal nyakon öntött elegy, sajátosan magyarított „tőremista” hiten alapuló halmaz. Ebből pedig újfajta, a globalizmusba simuló, New Age és ezoterikus eszmékkel keveredő, egyesített vallástákolmány kezdeménye látszik sarjadni, melynek eszmeisége az őstörténeti ingyencségek iránt fogékonyak és az útkeresés homályában botorkálók közt egyre kacifántosabbá toldozva terjed. E hitszerű képződmény a nemzetben gondolkodó magyarság számára káros és nem kívánatos.

A hitvilág után röviden térek ki a zenére. A hozzá nem értők egyik kedvenc témája a *pentatónia* mely az Arvisurák említett bevezető írásában is megjelent. Úgy vélik, hogy a pentaton mindenkit rokonít, akinél ez megtalálható. Óriási tévedés: ez nem egy állandóságban kikristályosodott hangrendszer, mert különféle szerkezetükben eltérő, néhol többé-kevésbé, másutt egymásra nem is hasonlító válfajai léteznek Eurázsiaiban és az egész világon. Ezt a műkedvelők képtelenek megérteni. Kodály a magyar pentaton dallamok rokonságát soha nem helyezte a Finnországtól Hokkaidóig tartó óriási területre, mert a

Kárpát-medencei magyarok és más itt élők, valamint uráli finnugor, illetve „török”/türk nyelvű népek, elsősorban cseremiszek, és csuvasok dallamait vizsgálta. Az arvisurát pentaton rokonításnak már a finn kiindulópontja sem állja meg a helyét. Kodály alapvető munkájában a finnekre vonatkozó meglátása máig érvényes: „Egykorú adatok minden reménye nélkül a rokon és érintkező népek vagy azok utódainak zenéjére vagyunk utalva. Azon kellene végigmennünk, keresve a rokonságot. [...] Egyedül a finn nép rendelkezik gazdag zenei gyűjteményekkel. Zenéje azonban annyira távol áll a magyartól, hogy eddig lényeges egyezéseket kimutatni nem sikerült.”⁶⁴

Kodály kaukázusi és japán dallamokkal nem foglalkozott. A kaukázusi rokon dallamok és a japán pentatónia tárgyalására itt nem térhetek ki. Pusztán annyit jegyzek meg, hogy a japán ötfokúság uralkodó vonulata a „félhang” (kis szekund) lépéseket is tartalmazó (hemitonális) hangsorra épül (la-ti-dó-mi-fá). Ez eleve különbözik a magyar, meghatározóan kis szekundot nélkülöző (anhemiton) pentatóniától, melyre részben a kvintváltó-ereszkedő szerkezet és kvart-kvint mozgásokban bővelkedő dallamvezetés jellemző. A magyarhoz hasonló dallamokat leginkább Belső-Ázsiában és határvidékeinken találunk. A kínai (han) pentatónia csak részben hasonló a magyar népzene ilyen típusú ötfokúságához, ugyanakkor sok mindenben eltérő. Más a helyzet az Észak-Kínában élő (nem kínai) nemzetiségek: türk, egyes mongol, mandzsu stb. hun-utód népek dallamaival, mert azokkal számos párhuzama van a magyar népdalok ősrétegének.⁶⁵ A finnugor népek közül lényegében csak a cseremiszek (márik) egy részénél találunk rokon szerkezetű és hangzású népdalokat. *Az obi-ugor manysiknak pedig nincsenek ilyen melódiáik.* Kodály tehát semmi olyat nem állapított meg, amivel Lakatos állítása alátámasztható lenne.

A másik zenei vonatkozás a „szajáni citera”, mely az Arvisura-irodalomban többször előfordul.⁶⁶ A Szaján hegység környékén élő népeknek többféle citerájuk van. Ezek az eurázsiai, különféle méretű hosszúkas, hasábformájú vályú- és dobozciterák körébe tartoznak. A Szaján környéki és altáji típusú citerák általában sok húrosak, köztük kifejezetten öthúrost nem ismer a szakirodalom. Öthúros, népi citerája a finneknek van, ez a *kantele*, mely hajdan kultikus hangszer lehetett (a Kalevalában Vejnemöjnen játszott rajta). Az uráli és altáji népek sámánjai citerát nem használnak és a belátható történeti időben nem is használtak. Lehet, hogy az Arvisurák „szajáni” citerája Paál képzeletének szülötte? Az ázsiai sámánok fő hangszere a dob. Távol-keleten fűvös hangszereket is alkalmaznak, köztük a keleti tárogatók változatait.

(Az „igazszólás” *fantasztikuma*) Az Arvisura-„igazszólásnak” a Szalaváré Tura-féle, „felszabadító”-partizános indíttatása mellett van egy ennél fontosabb, fantasztikus, a megismerés lehetőségein túli (transzcendens) háttere, mely szintén erősen megkérdőjelezi az „igazszólást”. Ez kizárólag már Paál – partizánok által beiktatott – „rovósámáni” tevékenységéből adódik. Szalaváré halála után megszűnt az (írott-másoltnak mondott) Arvisurákkal való közvetlen kapcsolat. Arról már nem is nagyon olvashatunk, hogy az „eredeti” (az „eredeti” példányok másolt másolatainak?) végül mi lett a sorsa. Csak annyi derül ki: Szalaváré közölte Paállal, hogy azokat elrejtette (Magyarországon, vagy Manysiföldön?).⁶⁷ Aki nem hiszi, járjon utána... Paál még 1955-ben sem volt „eredeti” iratok birtokában. Másutt ellentmondásosan azt olvashatjuk, hogy azokat (azok másolatait?) újabb másolás után el kellett égetni.⁶⁸ Az iratok hollétének homályában arról is értesülünk, hogy az idősebb Szalavárénál sem voltak (eredeti?) Arvisurák. Zsirait gyógyítván megigérette, ha birtokába kerülnek, azok másolatait eljuttatja hozzá (Zsiraihoz). Az ifjabb Szalaváré is másoltatott Paállal, aki talán a másolatok másolatát adta oda

Lavotha Ödönnek? Nincs itt valami zavar a sokféle eredeti és összevissza agyonmásoltt iratok körül?

Többször említődik, hogy Paálnak „*új Arvisurát kell énekelnie*”.⁶⁹ Ezért avatták sámanná egy *medvetoros szertartáson*, miután Szalavaré megítatta a „*sámánok italával*”. Paál összesítő, szertartásokat is egymásra halmozó arvisurás elméletét jellemzi, hogy sámán-bódulata után leír egy szkíta eredetű vérszerződést, majd egy manysi-ugor medvetor szertartást is.⁷⁰ Paált és az arvisurásokat nem zavarta, hogy a finnugor népeknél a vérszerződés ismeretlen, viszont a szkíta és a hun kultúrákban soha nem volt semmiféle medvetor (és utódnépeiknél sem ismeretes).

A sámanná válás kissé bonyolultabb dolog, mint ahogy azt Paál vélte. Az Ázsiában még sokfelé működő samanizmus változatait és különféle hagyományait leíró könyvekből, tanulmányokból ismerjük⁷¹, hogy sámannak (és táltosnak is) születni kell. Ennek csaknem mindig megvannak a maga testi jelei (hatujjúság, burokban, vagy foggal születés, a sámán-ságot megelőző súlyos betegség stb.). Paál leírásából viszont az derül ki, hogy a sámánokat 5 éves sámániskolában képezték, majd a végzett növendékek „vetélkedése” nyomán választottak fősámánt.⁷² Ez is megmosolyogni való, mert részben a sztálinista idők kommunista internátusát, másrészt a „ki mit tud” emlékét idézi. Ez bizony nem így működik, de úgy sem, ahogy az Arvisurák partizán-sámánjai kiválasztották egymást. A sámanná válás nem szovjet-partizán módszereken és párttitkárt, vagy „felelősöket” választó gyakorlaton alapul. Így aztán sámánok nem is túl sűrűn fordulnak elő.

Éppen ezért roppant érdekes, hogy abban a partizán-különítményben, ahova Paál bekerült, szinte hemzsegek a sámánok (és sámánszerű személyek). Ott van mindjárt Szalavaré Tura és kedvese a Fehér Tücsök álnevű partizán leányzó, aki persze szintén sámán.⁷³ De „sámángyanús” itt mindenki. Köztük a Rigó nevű félmordvin-félmagyar társuk, aki ugyancsak „Arvisura-álmot” látott,⁷⁴ és a hanti (osztják) Szurguti Mihály fedőnevű személy.⁷⁵ Továbbá, a korábbi partizánfőnök Szőnyi Márton, aki (afféle sámánlelkű emberként) eredetileg Szalavaré kiválasztottja volt. Szavai már-már tömeges sámánságra utalnak: „*Mindannyian keresztülestünk a sámánpróbán. Én csak három suoma fősámán Arvisuráját bírtam ki, [...] megláttam a suoma-féle népek [...] történetét. Szurgutink 5 obi-ugor fősámán Arvisuráját álmodta újra. Rigó már [...] 7 mordva-moksa fősámán Arvisuráját élte újra, míg a Tura által tanultak alapján elaltattuk őt is, és 9 manysi fősámán az Arvisuráját hívta életre, köztük Szalavaré fősámánét is.*”⁷⁶

Paál sámánsága is kérdéses. Mivel erre utaló előzményekkel és testi jegyekkel nem rendelkezett, vajon hogy történt a kiválasztása? Úgy, hogy Szalavaré meglátta Paál homlokán az (ott mások számára láthatatlan, az indiai és tibeti kultúrákból ismert) „öm-jelet”. Ugyan melyiket? Mert ezek eltérők.⁷⁷ Emellett felismerte a Paálban szunnyadó három lelket is. Az igazi fantasztikum azonban nem ebben rejlik. A partizánságot követő („felszabadításos” elnyomás alatti) béke (és békeharcos) időkben a „rovóságán” Paál már magára volt utalva, s szorgalmasan írta Arvisuráit. De hogyan? Úgy, hogy „*jött az adás*”. Az éjszaka magányában, *az égből érkező transzcendens sugallat alapján*, mint azt Szili írásából (is) megtudjuk. „*Az »adás« [...] többnyire éjszaka »jött« és ekkor nekiült gépelni.*”⁷⁸ Nos, az „adás”, az obi-ugor sámánok esetében mindenkor valamely bódító szer hatására következik be, ezt a szerző „beavatása” is láttatja.⁷⁹ Később már szó sincs a sámánok italáról, melynek összetételét sem biztos, hogy ismerte Paál, hiszen csak furesza ízű teáról írt. Ha viszont később már nem ivott ilyet, akkor hogyan fogta az „adást”? A sámán révülés közben (noha bódult) nem alszik, hiszen úgy nem tudná tevékenységét folytatni. A szerző leírásából tudjuk, hogy őt egyértelműen elaltatták.

Az ázsiai műveltségekben létezik másféle, „táltos-típusú,” drogokat nem használó révülés is. Ez sajátos (speciális) zenék és táncok alkalmazásával következik be a hangoknak és mozgásoknak a lélekre (pszichére) gyakorolt, együttes hatása nyomán (ez a drogokat használó sámánok esetében is megjelenik). Ismeretes a zenét és táncot nélkülöző megváltozott tudatállapot is, mely kizárólag csendes és meditatív tevékenység eredménye (ennek is megvannak a tanult módszerei). A transzcendens kapcsolat tehát általában nem magától jön létre. Paál semmiféle módszert nem alkalmazott (nyilván nem is ismert), nála „csak” és egyszerűen „jött” az „adás”. Emellett még van egy körülmény, mely erősíti Paál sámáni működésének fantasztikumát. Egy követője írja, hogy a sámánok italának elfogyasztása utáni álomban (a transzcendens tényezők?) Paál *agvába* „beleégettek” 21 eredeti Arvisurát.⁸⁰ Így ezeket már emlékezetből is leírhatta. No, de akkor viszont miért várta, hogy eredeti írott szövegeket is megkapjon, köztük nyilván azokat is, melyek már amúgy is beleégetek? A kételkedőket lehet értetlenséggel vádolni, pedig nem erről van szó. A *hitről* van szó, mely a tanokat feltétel nélkül elfogadó arvisurások sajátja. Némelyek szerint ugyanis az Arvisurákat *nem érteni kell, hanem elhinni*.

Túlvilági kapcsolatla bárki hivatkozhat (ahogy az újabban felbukkant, „látók” és általtosok teszik). Paál sámánsága a józanul gondolkodó ember számára erősen kétséges, mi több: hihetetlen. Úgy gondolom; nem volt itt semmiféle „adás”. Ehelyett Paál olvasottsága nyomán finnugor, valamint közép- és belső-ázsiai adalékokat felhasználó ismeretek összeötvözése, misztikus köntösbe öltöztetése képezi a sivár valóságot. Az egyik bevezető írás szerzője, Szili is jól látta, hogy Paál használt forrásokat. Csak az a kérdés hogyan? „[...] nyilvánvaló, hogy Paál Zoltán [...] forrásmunkákat is felhasznált a maga elképzelése szerint...”⁸¹ S itt, a mondat végén van a hangsúly, mert pontosan ez a képzelgés a szinte kézzel fogható lényege Paál munkájának.

(Zárógondolatok) Az arvisurások hangsúlyozott kifogása, hogy a kritikák nem „objektívek”. Vajon mit fogadnának el objektívnek? A Paál által *képzelt* dolgok nem tények, hanem az ő *szubjektív* felfogását tükrözik. Az arvisurások a velük nem egyező objektív nézetet is szubjektívnek (másvalaki szubjektivitásának) érzik. Így nem fogadnak el semmit objektívnek. Vitakozni érvekkel alátámasztott állításokkal lehet más érvek ellenében. Paálnak nincsenek érvei, csak állításai, melyeket a követői tényként, a *valóság szintjén kezelnek*. Pedig – emlékezzünk csak! – a műben szereplő egyik előtanulmány is utal rá, hogy ez az „utolsó regös” álomlátása. Másutt Paál meséről írt: „*Tura elbeszéléseit meséknek nevezem. A mesék valóságát igazoló eredeti iratok [...] ma még nincsenek a kezemben. De ha [...] kötelezettségemet harminc éven át híven teljesítem, megkapom – s akkor a mesék valósággá válnak.*”⁸² A szerző megfordította a valóság és mese időrendjét. A mesének lehetnek (gyakran vannak is) valós gyökerei. A mese azonban már egy későbbi leképeződés fejleménye és nem a valóság, így nem is válhat utóbb azzá. Paál pedig nem kapta meg az óhajtott „eredeti” iratokat, mivel ezek bizonyosan nem is léteztek.

Az Arvisura ellentmond a tudománynak, a *létező* írott és íratlan forrásokból származó ismérveknek és letaglózó elképedésre kész teti az östörténetet megismerni kívánó, józan ésszel megáldott olvasót. Ez, az úrhajós-istenes, (Platón Atlantiszából, a magyar-türk atya-ata szóból és talán az egyiptomi Ízisz istennő nevéből összeszerkesztett) Ataisz-őshazás, a finnugorokat ál-hun mázzal beborító, a világ népeit összevevő, „Csáki szalmajaként” hetet-havat összehordó irodalmi káosz lenne az igazság? Nem! Csak arra jó, hogy az érdeklődőt a többi egymásnak ellentmondó elmélettel együtt, bökkenőkben bővelkedő úton vezesse az ábrándos magyar östörténet immár tágas, a téveszmék süppedő hínár-bürüjével beszótt, mocsaras dágványába. A következmény pe-

dig a magyar nemzet- és önazonosságtudat összezavarodása. Érdemes lenne talán ezen elgondolkodnia a tisztelt, érdeklődő közönségnek is.

IRODALOM

- Bartucz Lajos (1.): *Fajkérdés, fajkutató* (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., é. n.)
- Bartucz Lajos (2.): *A magyar ember* (Magyar föld magyar faj, IV. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., é. n.)
- Bárdi László: Az ázsiai hunok élete és történelme (in *Magyarságtudományi tanulmányok*, Hun-idea, Bp., 2008, 55–79.)
- Benkő Mihály: *Nomád világ Belső-Ázsiában* (Timp Kiadó, Bp., 1998.)
- Bolgar Ágnes: *Magyar bájoló imádságok a XV–XVI. századból* (Bp., 1934.)
- Bóna István: *A hunok és nagykirályaik* (Corvina, Bp., 1993.)
- Churchward, James: *The Lost Continent of Mu Motherland of Man* (London [?] 1926.)
- Csajághy György: *A felgyői avar síp és történeti háttere* (Püski, Bp., 1998/I.)
- Csajághy György: *A magyar népzene bölcsője: Kelet* (Alexandra, Pécs, 1998/II.)
- Csajághy György: *A magyar népzene ősrétegeről és néhány ősi hangszeréről* (Dél-Nyírség Bihari Tájvédelmi és Kulturális Értéktörző Egyesület, Debrecen, 1998/III.)
- Csajághy György: *A magyar őstörténet egyes zenei emlékeiről. Három tanulmány* (Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó KFT, Bp., 2001.)
- Csajághy György: Az ősi magyar hitvilág és hiedelemvilág egyes elemei a magyar népzében (in *A honfoglaló magyarság állama kultúrája és az ősi vastermelés, VII. somogyfaiszi konferencia tanulmányai*, Dunaferr-Somogyország Archeometallurgiai Alapítvány, Dunaújváros, 2003, 59–151.)
- Csajághy György: A magyar népzene, mint „zenei anyanyelvünk” (in *Magyarságtudományi tanulmányok*, Hun-idea, Bp., 2008, 185–228.)
- Csajághy György: A magyar őstörténet káosza (*Eleink*, IX. évf./ 4. 4–35. 2010a. Bővített, helyesbített változat: *Valóság*, 2011/5. 68–86.)
- Csajághy György: *Az avar zene és történeti háttere* (Egyetemi, történész diplomadolgozat, kézirat, Pécs, 2010b.)
- Csajághy György: Néhány adalék a magyarság régi, szinkretikus hitvilágához (*Valóság*, 2011/12. 46–64.)
- Csallány Dezső: Rovásírásos emlékek a Kárpát-medencében (*Jósa András Múzeum Évkönyve*, XII–XIV. [1969–1971.] 135. Szerk. Csallány Dezső, Jósa András Múzeum kiadványa, Bp., 1972.)
- Cserép József: *A magyarok őshazája és őstörténete* (Bp., 1933.)
- Csicsáky Jenő: *„Mu” az emberiség szülőföldje* (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1938.)
- Czakó Gábor: *Szent István és a rovás*. Forrás: www.bekasmeqyer.plebania.hu/olv130318b.html
- Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára (Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdásznál, Pest, 1862–1874.)
- De Groot, Jan Jakob Maria: *Hunok és Kínaiak* (Közvetteszi: Bakay Kornél, kínai nyelvi szakértő: Csornai Katalin, Respenna, Bp., 2006.)
- Diószegi Vilmos: *Sámánok nyomában Szibéria földjén* (Magvető Könyvkiadó, Bp., 1960.)
- Dömötör Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága* (Corvina Kiadó, Bp., 1981.)
- Forrai Sándor: *Küskarácsonról sülvester estig* (Múzsák Közművelődési Kiadó, Bp., 1983[?])
- Henkey Gyula: *Őseink nyomában* (Magyarság és Európa Kiadó, Bp., 1993.)
- Henkey Gyula: *A magyarság és más kárpát-medencei népek etnikai embertani vizsgálata* (Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó Kft., Bp., 2002.)
- Hoppál Mihály: *Sámánok* (Helikon, Bp., 1994.)
- Kerényi György: *Magyar énekes népszokások* (Gondolat, Bp., 1982.)
- Képes Krónika* ([részben Kálti Márk, (hasonmás kiadás [ford.: Bellus Ibolya] Helikon, Bp., 1987.)
- Kézai Simon: *Magyar Krónika* ([ford.: Császár Mihály] Magyar Ház, Bp., 1999.)
- Kiss Lajos: Folyóink nevének eredete (*História*, 2000/03. Internetes forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/historia/00-03/ch05.html>)
- Kodály Zoltán: *A magyar népzene* (Zeneműkiadó, Bp., 1987, harmadik kiadás.)
- Kralovánszky Alán: Antropológiai adatok a honfoglalók sámánhitéhez. (in *Anthropológiai Közlemények*, X. évf. 1–3. szám, 91–97. Bp., 1966.)

- Lakatos Zoltán: A Tórem-hitű népek mitológiája az Arvisurákban (in Paál: *Arvisura-Igazszólás*, Püski, Bp., 1998, 19–31.)
- László Gyula: *Őstörténetünk* (Tankönyvkiadó, Bp., 1983.)
- Lipták Pál: A finnugor népek antropológiája (in *Uráli népek*, szerk.: Hajdú Péter. 129–137. Corvina, Bp., 1975.)
- Mesterházy Károly: Többgyökerű ősi vallásunk emlékei (in *Honfoglalás és régészet*, Balassi Kiadó, Bp., 1994, 195–203.)
- Magyar Adorján: *Az ősműveltség* (Magyar Adorján Baráti Kör, Bp., 1995.)
- Molnár Gábor: A palókok regevilágának vázlatos ismertetése (in Paál: *Arvisura...*, Püski, Bp., 1998, 19–31.)
- Paál Zoltán: *Arvisura-Igazszólás* (Püski, Bp., 1998.)
- Révai Nagy Lexikona XVI.* (Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Bp., 1924.)
- Szász Béla: *A hunok története. Attila nagykirály* (az 1943/44?-es kiadás nyomán Szabad Tér, Bp., 1994.)
- Szili István: Paál Zoltán és az Arvisurák (in Paál: *Arvisura...*, Püski, Bp., 1998, 14–15.)
- Télfy János: *Magyarok őstörténete. Görög források a schythák történetéhez.* (Lauffer Vilmos kiadása, Pest, 1863.)
- Thuróczy János: *A magyarok krónikája* (Ford.: Horváth János, Magyar Helikon, Bp., 1978.)
- Váczy Péter: A Vazul-hagyomány középkori kútfőinkben (in *Levéltári közlemények*, Bp., 1940–1941, 304–338.)
- Vándor Anna: Zsirai Miklós és a manysi sámánok (*Finnugor Világ*, 2003/1. 6–23.)
- Vásáry István: *Az Arany Horda* (Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1986.)
- Vég Csaba: *Az Arvisura szellemisége* (Kiadó jelöletlen, Bp., 2012. Forrás: <http://vegcsaba.hu/arvisura>)

JEGYZETEK

- 1 Paál, 1998.
- 2 Paál: i. m. 37–38.
- 3 Kiss, 2000. Forrás: <http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/historia/00-03/ch05.html>
- 4 Czeglédi Katalin nyelvész levélbeli közlése szerint a szlávok e nevet csak átvették: „Alakváltozatai a földrajzi nevekben: Tur, Tura, Turaj, Turak stb. A magyarban a Túr folyónév, Tura stb. földrajzi nevek családjába tartoznak. A személynevekben is megvan. Eredeti jelentése ‘árok, patak’, A fenti névnek a származék és a hunok voltak a névadóik.” Czeglédi Katalin közlését e helyütt köszönöm meg.
- 5 Erdélyi István (régész-történész) szóbeli közlése szerint a Szalaváré név kapcsolatba hozható az orosz Szolevarov (‘Sófőző’) családnévvel is. Közlését e helyütt köszönöm meg. Egy névvel nem jegyzett arvisurás szerint a „szalavori” finnül ‘titok hegyet’ jelent.
- 6 Vándor, 2003/1. 6–23. További forrás: www.nytd.hu/nyk/106/306%20Vandor322-323. Forrás: arvisura.vilaghagyomány.hu/doku.php?id=arvisura:arvisura_kritikak
- 7 Paál: i. m. 45. A manysik valóban érzékelték a feltörő szabadságot? Erősen kétséges. Vajon volt-e komolyabb változás a szabadságukban a cári rendszer utáni rövid átmenet majd az ezt követő szovjet hatalom 1917–1945 közti időszakban, s később, ill. napjaink orosz elnyomása alatt? Ismerteteink szerint nem sok. Erről érdemes lenne megkérdezni a számalomra méltó mai obi-ugorokat. Szalaváré másutt (i. m. 67.) is burkolt rokonszenvvel említi a bolsevizmust: „[...] volt olyan elgondolás, mely [...] viszonzni akarta azt a segítséget a magyar népnek, amit 1917-ben a magyar hadifoglyok nyújtottak a szovjethatalom megszilárdításának érdekében...”
- 8 Paál: i. m. 52., 54., 55–57., 70., 71–73.
- 9 Vö. Lakatos 1998, 21. Molnár 1998, 35.; Paál, i. m. 136–141., 220–221. stb.
- 10 Paál, i. m. 120., 128., 130. Lakatos, 1998, 21., 23.
- 11 Forrás: www.arvisura.van.hu/keret.cgi?/0603-ataisz.htm
- 12 Molnár, 1998. 32–33. Paál, i. m. 166–167.
- 13 Paál: i. m. 121., 156.
- 14 Szili 1998, 14. Paál is visszatért az Ataisz–Atlantisz problémára, erről levelezett követőivel, Pataky Lászlóval és Molnár Gáborral (1998. 16.) Paál magyarazata és Lakatos Zoltán utalása (i. m. 120., uo. 20–21.) szerint Ataisz a korábban senki által nem hallott *Ata-Isis* ős-istenről kapta volna a nevét. *Ata-Isis* nevében talán az egyiptomi Ízisz (Isis, Iset, Aset, görög: Iszisz) anyaisztemő neve és a magyar-türk atya-ata szó keveréke sejthető.
- 15 Churchward, 1926. Cserép, 1933. Csicsáky, 1938.
- 16 Az Aveszta a zoroasztrianizmus töredékesen fennmaradt szent könyve. Ennek óiráni nyelvét nevezik „avesztainak”. E nyelv alakitanilag viszonylag közel áll a védikus szanszkrithez és az óperzsához, melyet a Kr. e II–I. évezredben beszélhettek. Az Aveszta-irodalomnak kb. a negyede maradt fenn. A szövegek lejegyzésének ideje vélhetően Kr. u. 500 után, a kései Szászánida korra tehető

- (az avesztai ábécé ugyanis a középperzsa-pehlevi ábécéből alakult ki). Korábban szóbeli hagyomány útján terjedhettek az Aveszta könyveinek szövegei. Bár a párhuzam korban a kb. a Kr. u. I. sz.-ra vonatkozóan van utalás egy írásba foglalt Aveszta-változatra, de ez nem maradt fenn. Az *Aradvī Sūrā és a későbbi Arvisūr Anāhid* név-változatok viszont jó támpontot adnak. (Sárközy Miklós iranista professzor levél közlése nyomán, melyet e helyütt köszönök meg.)
- 17 A manysiknál Numi-Torem felesége Kaltes-Ekva, a Földanya, de az Arvisurákban Numi Torem húga a Káltes-Asszony, aki ott Élet-Anya (és nem Földanya), viszont a Földet felügyeli.
- 18 A felsorolt istennevek nagyjából megtalálhatók Paál: i. m. 123–154.
- 19 Vö. Paál: i. m. 770–784., Molnár, uo. 36.
- 20 Paál: i. m. 269., 270.
- 21 Szili 1998, 15.
- 22 Szili 1998, 14.
- 23 Paál: i. m. 122. (és máshol több helyütt). Valamint a bevezető írásokban is: Molnár, i. m. 31.
- 24 Paál: i. m. 48. stb. *kazahunokat* említ, de leírás Kazakisztánra és kazakokra utal. A kazahunokat (i. m. 555. térkép) már kazárként említi. Szó esik a kazakisztáni, Torgaj vidékén élő madijar (mazsar) magyar néptörédekről is, akiket 1965-ben Tóth Tibor antropológus fedezett fel (a tárgykörben utóbb Benkő Mihály történész és Bíró András Zsolt antropológus humán-genetikus végzett kutatómunkát). Paál hallhatott Tóth felfedezéséről, s ennek nyomán írhatta: „[...] *A Turga-kapuban [...] élnek és ha a kazahunok nyelvén is, de [...] magyaroknak vallják magukat.*”
- 25 Szili 1998, 14.
- 26 Lakatos 1998, 13.
- 27 Szili, uo. 14. Paál (i. m. 72–73.) leírása szerint Szirain kívül Lavotha Ódon, Hajdú Péter, Kálmán Béla és a néprajzos Diószegi Vilmos sámánkutató is szerepel.
- 28 Paál: i. m. 76.
- 29 A finnugrista (valószínűleg nyelvész) kritikus a „Zegernyei” álnevet használja. Forrás: renhires.blogspot.hu/2009/11/arvisura6.html
- 30 Forrás: arvisura.vilaghagyomány.hu/doku.php?id=arvisura:arvisura_kritikak.
- 31 Forrás: uo.
- 32 Forrás: uo.
- 33 Marton Veronika (P. Anton Deimel: Sumerisches Lexicon, IV. „Pantheon Babilonicum”-ra hivatkozott) közlése szerint a *GU.LA* összetett szó és tiszteletreméltó, hatalmas istennőt jelent. Az ékírás jelek egyenkénti jelentése: *GU* = ‘pillantás, zsinór’, a *LA* = bőség, gazdagság. A *Sirgula* nevet a XIX. században Fritz Hommel ([1854–1936] német orientalista használta, mint a városállam, illetve város nevét. *SIR.BU.LAKI* jelentése ‘a bőséges fény földi edénye (területe)’. Továbbá a *SIR* = ‘égő lámpa, fény, napisten’. A közlést itt köszönöm meg.
- 34 Forrás: arvisura.vilaghagyomány.hu/doku.php?id=arvisura:arvisura_kritikak
- 35 Forrás: uo.
- 36 Uo.
- 37 Europid alkatú, régészeti kultúrákkal jelzett népesség már az őskorban, Mezopotámián és a Kaukázuson át több hullámban érkezett Ázsiába. *Europidek*, de nem Európából jöttek. Ők az *ázsiai europidek* ősei.
- 38 Vö. Vásáry 1986, 25. Ugyanakkor a népnév, korai előfordulása sem zárható ki. Már az szkíták közt is léteztek a későbbi türkökkel kapcsolatba hozható nevek. Bár ezek ókori forrásokból való átírásából, kiejtéséből stb. adódó bizonytalanság fennállhat, de Herakleia-i Herodorosz (Herodoros Pontikosz [Herakleia Pontika], Herodorus, Kr. e. V–IV. sz. fordulója) görög történetírő teredékesen fennmaradt adata (Fragmenta histor. Graec. 2. köt.) említ a tatárhoz hasonló szkíta nevet: „*Hercules scytha ijakkal élt, tanítatván bizonyos Teutar nevű schythától*” Vö. Télyf 1863, 4. (A forrás [Kr. e. 515] Télyf általi datálása vélhetően elírás.)
- 39 Szász Béla 1943 táján még mongol arculatúnak vélte a hunokat (1994, 34–38), de Bóna István ötven évvel később az újabb adatok nyomán már felfigyelt az europid jellegekre (1993, 26–31). Részben europid (europomongolid) jellegű a budapesti Vezér utcában feltárt előkelő hun ifjú arcrekonstrukciója is (Kustár Ágnes munkája). Forrás: http://kurultaj.hu/2015/09/budapest-vezer-utca-egy-elokelo-hun-ifju-leletei/
- 40 A hun elődnepekre vonatkozó több márt néprévét vö. De Groot 2006, 24., továbbá Bárdi 2008, 58.
- 41 Molnár 1998, 31., 34.
- 42 Valószínűleg Dzsingisz kán idejében nevezték el a területet. A mongol eredetű (ordu) szó, értelme uralkodói székhellyel, ítélkező-központtal, parancsnoksággal, ill. azt körülvevő táborral hozható kapcsolatba. A törökben többféleképp őrződött meg: *orta* = ‘közép’ (átvitt értelemben központ), ill. *ordu* = ‘hadserég’.
- 43 Ezek összetevői a cromagnonid A (esetleg B típusa is). A járulékos mongolid összetevők: szájáni (tungid), bajkálai és kisebb mértékben szinid, ill. ezek keverékei. A cromagnonidból származtatható az andronovói europid típus, mely kisebb arányú mongolid elemek beolvadásával feltehetően a Kr. e. I. évezred közepe-táján hozhatta létre Közép-Ázsiában, ill. határvidékein a turanid típust, mely Belső-Ázsiában is megjelent. Vö. Bartucz é. n., (1), 305.; Bartucz é. n., (2.) 445., 470.; Lipták, in. 1975. 130.; 132. Henkey 1993, 55.; uő 2002, 116.
- 44 Vö. Bárdi, in. 2008. 65.
- 45 Forrás: arvisura.vilaghagyomány.hu/doku.php?id=arvisura:arvisura_kritikak

- 46 Akik az altáji és a finnugor nyelvi kapcsolatokat a helyükön kezelve, az írott források, régészeti leletek és más tények bizonyító erejére, a magyar és a keleti népek sokaságának hagyományaira támaszkodva a magyar őstörténetet a szkíta–hun–avar lovasnépek láncolatába illesztik.
- 47 Paál: i. m. 37.
- 48 Ha István a táltosságot, regölést és a *rovást* tiltotta volna, úgy annak nyomának kellene lennie (ahogy intelmeinek, törvényeinek), ill. valamely forrás *utalásában* kellett volna fennmaradnia. Ugyanakkor a jórészt idegen, nyugati műveltségű papság rovásírással szembeni ellenszenvé és túlkapásai nem zárhatók ki. A király általánosságban nem kívánhatta a régi hit teljes eltörlését, ez képtelenség lett volna. Bár törvényben kötelezte a vasárnapi misehallgatást, de a családból egy valaki otthon maradhatott a „tűzet őrizni”. E kitétel a korábbi rituális hagyományok egyértelmű maradványa. Nem hihető ugyanis, hogy azért kellett volna valakinek otthon maradni, mert a tűz elalvása esetén nem tudták volna újraéleszteni. A régi hit több eleme beépült a keresztény vallásba, ezt bizonyítják a hagyományok, népszokások, köztük a regösének szövegeiben rejlő *ráolvasó-igézés* maradványai. A regösök több énekben *Szent István szolgálóiként jelennek meg*, s arra hivatkoznak, hogy a regölést nékik a *régi szokás szerint szabad megtartani*. (Kerényi 1982, 56.) A régészeti leletek stb. alapján bizonyított, hogy a magyarság ismerte a kereszténység alapelemeit, ezeket ötvözte a régi, már korábban is összetett hitével. (Mesterházy, in. 1994. 195–203.; Csajághy, in. 2003. 59–151.; uő in. 2011/12. 46–64.). Feljegyzések tanúsítják, hogy évszázadokkal későbbi papok keresztény és „pogánynak” mondott vegyes imákat is ismertek és alkalmaztak. A XVI. századi Peer-kódex több, ráolvasó imát közöl, 1578-ban nyolcat jegyzett le Bornemisza Péter. Ismert pl. a hasfájást gyógyító, XVI. századi ima, keresztény és sámánista elemek keveredésével (Kralovánszky, in. 1966. 94–95.; Csajághy 2001, 130., bőrbetegség gyógyítása (Bolgár 1934, 8.; Benkő 1998, 122.). István „*pogányüldözése*” sarkított kitaláció, mely későbbi történeti magyarázatok hozzáadta, s talán a pogánynak mondott, de vélhetően bizánci keresztény Koppány legyőzése kapcsán terjedhetett el. A régi hit erőlyes tiltása Szent László (1046–1095) 1092-ben kiadott első törvénykönyvében, a *kutaknál való áldozásra, fákhoz, forrásokhoz, kövekhez való ajándékvitelre* vonatkozik.
- 49 Csallány, in. 1969–1971. 135.
- 50 Püspöki Nagy előadásának részleteit közlő szövegben a „*Nomis calendis octobribus*”, ill. „*Nomis calendris octobribus*.” kétféleképp és hibásan fordul elő. Helyesen: *Nonis calendis octobribus*. Vö. Czákó, Szent István és a rovás. Forrás: www.bekasmegyer.plebania.hu/olv130318b.html
- 51 Czákó, uo.
- 52 Püspöki Nagy elemzését vö. www.bekasmegyer.plebania.hu/olv130318b.html
- 53 Paál, i. m. 116. 3. ábrája, mely a díszített nyakú püspöki pástorbot stilizálása.
- 54 Vö. Paál, i. m. 114–119.
- 55 A heqat ábrája:
- 56 A lituus ábrája:
- 57 Révai, 1924. XVI. 274.
- 58 A szóról már a Czuczor–Fogarasi szótár írt (1862–1874. V./558) „[...] *kurva, szajha, lotyó, czurhó stb. Eredeti értelme ringy v. rongy.*”
- 59 Lakatos, in. 1988. 19.
- 60 Vö. Mesterházy 1994, 195–203., Csajághy 2003, 59–151., 2011/12. 46–64.
- 61 Az átértelmezett „*Ardvisura Anahita*”, Jézus, Mani tanításainak, a [természetvallások, Zoroaszter, Keresztelő Szt. János tanaiból álló] mandeus eszmekör művi összemosása. Paál, i. m. 495., 500–501., 771., 783–790. stb.
- 62 Ibos (álnévű?) szerző. Forrás: www.hun-arvisura.eoldal.hu-Arvisura-forrasok-uruki-mani-Hit.html
- 63 Vö. Vég 2012, 47., 139. Forrás: [Valóság • 2017. április](http://vegcsaba.hu/arvisura; Paál, i. m. 270., 772. Molnár, uo. 35–36.</p>
<p>64 Kodály 1987, 17.</p>
<p>65 Csajághy 1998 I., II., III. in. 2008, 185–228.; 2010b.</p>
<p>66 Paál: i. m. 41., 43., 53., 91.</p>
<p>67 Paál: i. m. 39.</p>
<p>68 Paál: i. m. 67.</p>
<p>69 Paál: i. m. 50., 51., 54., 69.</p>
<p>70 Paál: i. m. 55., 77–113.</p>
<p>71 Diószegi 1960; Dömötör 1981; Hoppál 1994.</p>
<p>72 Paál: i. m. 39.</p>
<p>73 Paál 348. Arvisurájának alapján készült összegzés, i. m. 45.</p>
<p>74 Uo. 53.</p>
<p>75 Uo. 91.</p>
<p>76 Uo. 53.</p>
<p>77 Uo. 56. A szanszkrit eredetű „óm” jelhez semmi köze a manysiknak. A pranavának nevezett „óm” (aum) a hinduizmus jele (ॐ), melyben az őszrengés és a világ létrejöttének teremtő szava képeződik le. Kapcsolatban van a tibeti műveltség (ཨོཾ) „om mani padme hum” mantrájával is.</p>
<p>78 Szili 1988, 14.</p>
<p>79 Paál: i. m. 64–67.</p>
<p>80 Vö. Vég: i. m. 22.</p>
<p>81 Szili, uo.</p>
<p>82 Paál: i. m. 39.</p>
</div>
<div data-bbox=)